

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

**HAYAT BOYU ÖĞRENME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
AÇIK ÖĞRETİM DAİRE BAŞKANLIĞI**

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ

2

YAZAR

ÖMER GÜVEN

ANKARA - 2018

MEB HAYAT BOYU ÖĞRENME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI
AÇIK ÖĞRETİM OKULLARI

DİL UZMANI

BÜLENT KENAN ERKAN

GRAFİK TASARIM UZMANI

HALİL OKTAY ÜVER

Copyright © MEB

Her hakkı saklıdır. Millî Eğitim Bakanlığı'na aittir. Tümü ya da bölümleri izin alınmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerâhamdan ilâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

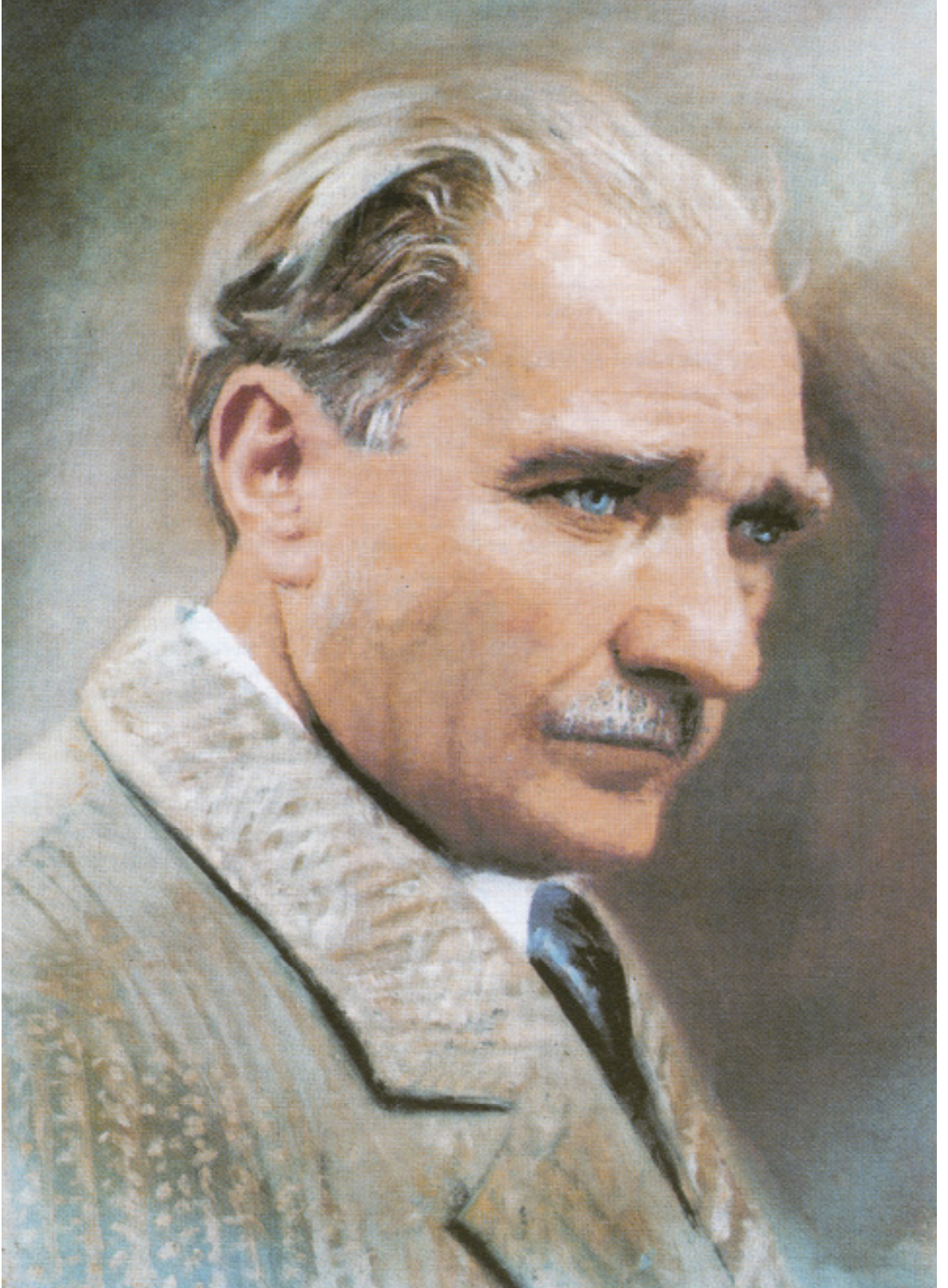
ATATÜRK'ÜN GENÇLİĞE HİTABESİ

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namûsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

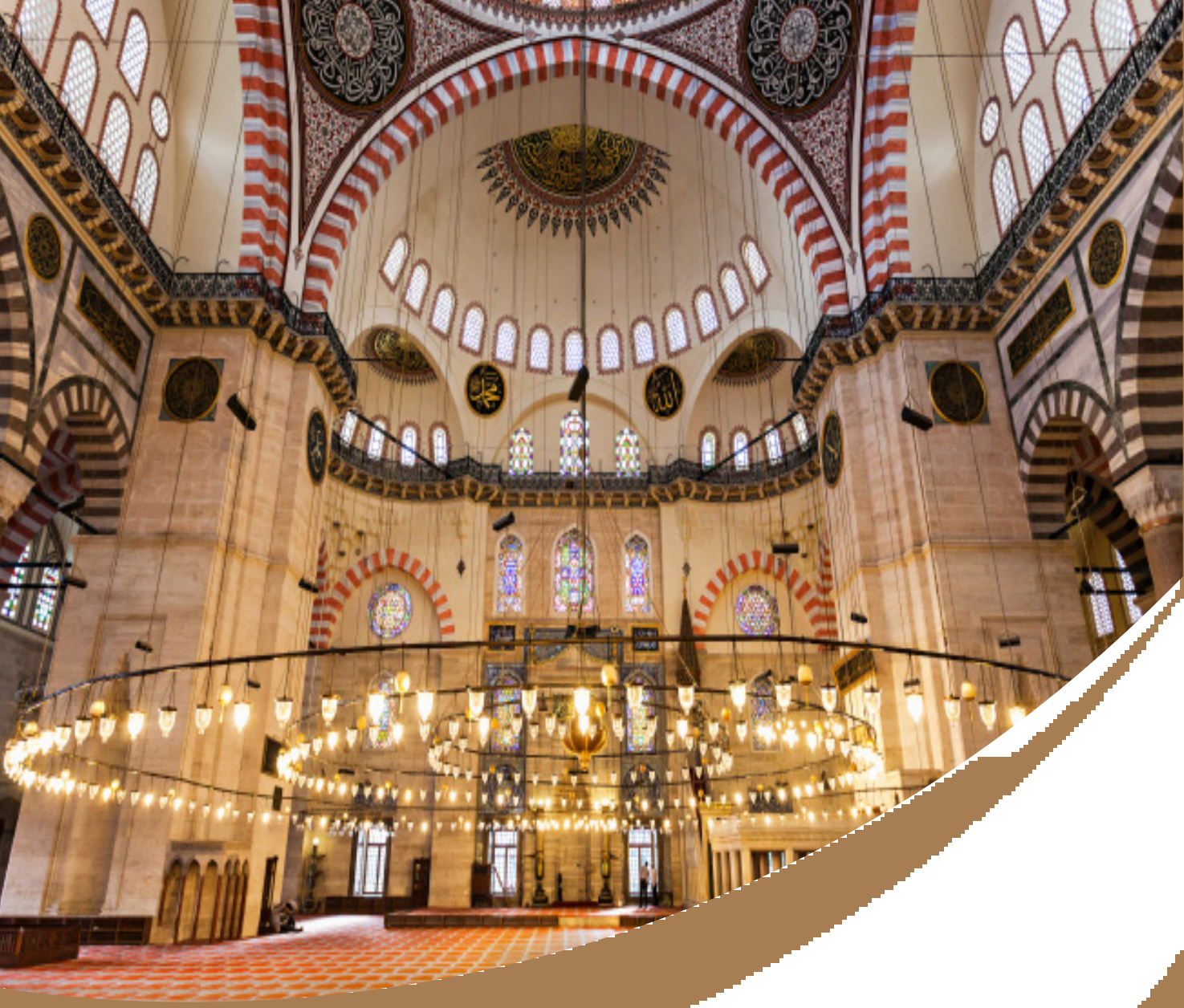
Mustafa Kemal Atatürk

Mustafa Kemal ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

1. ÜNİTE : GENÇLİK VE DEĞERLER	8
1. Değerler Ve Değerlerin Kaynağı.....	10
2. Gençlerin Kişilik Gelişiminde Değerlerin Yeri Ve Önemi.....	14
3. Temel Değerler.....	15
4. Kur'an'dan Mesajlar: İsra Suresi 23-29. Ayetler.....	24
Neler Öğrendik?	26
1. Ünite Ölçme Ve Değerlendirme Soruları.....	30
2. ÜNİTE : GÖNÜL COĞRAFYAMIZ	32
1. İslam Medeniyeti Ve Özellikleri	34
2. İslam Medeniyetinin Farklı Coğrafyalardaki İzleri	36
3. Kur'an'dan Mesajlar: Hucurât Suresi 13. Ayet.....	48
Neler Öğrendik?	50
2. Ünite Ölçme Ve Değerlendirme Soruları.....	56
Sözlük.....	58
Kaynakça	62
Görsel Kaynaklar	64
Ölçme Ve Değerlendirme Cevap Anahtarı	66

1. ÜNİTE

GENÇLİK VE DEĞERLER

● Hazırlık Soruları

1. Değer deyince aklımıza neler geliyor?
2. Sizce değerlerimizin kaynağı nedir?
3. Değerlerimize sahip çıkabiliyor muyuz?

● Neler Öğreneceğiz?

Bu üniteyi tamamladığınızda;

1. Değerlerin oluşumuna etki eden unsurları analiz edebileceksiniz.
2. Gençlerin kişilik gelişiminde dinî ve ahlaki değerler ile örf ve âdetlerin yerini kavrayacaksınız.
3. Temel değerleri ayet ve hadislerle ilişkilendirebileceksiniz.
4. İsrâ suresi 23-29. ayetlerde verilen mesajları değerlendirebileceksiniz.

● Anahtar Kelimeler

- din
- değer
- ahlak
- örf
- âdet
- gençlik ve değerler

1. DEĞERLER VE DEĞERLERİN KAYNAĞI

BİLGİ KUTUSU

Değer, maddi ve manevi olmak üzere ikiye ayrılır.

Kültürel, tarihî ve bilimsel ürünler maddi değerlere; inanç, gelenek, örf, âdet, düşünce ve davranışlar manevi değerlere örnek gösterilebilir.

Millî ve manevi değer deyince aklımıza neler geliyor?

Değer: Bir toplumda benimsenmiş ve yaşatılmakta olan her türlü düşünce, kural ve uygulamalardır. Herhangi bir söz veya davranışın, doğru-yanlış, güzel-çirkin, iyi-kötü şeklinde tanımlanmasını sağlayan ana etken değerlerdir. Bu açıdan bakıldığında günlük konuşmalarda iyi, kötü kavramları kullanıldığında ahlâki değerler; güzel, çirkin kavramları kullanıldığında sanatsal değerler; helal, haram kavramları kullanıldığında dinî değerler kastedilir.

Görsel 2: Sultan Ahmet Camii (İstanbul)

Değerler, maddi ve manevi olmak üzere ikiye ayrılır. Maddi değer; kültürel, tarihî ve bilimsel değerlere verilen isimdir. Bir topluma ait yapılar, elbiseler, kullanılan araç ve gereçler maddi değer kapsamında değerlendirilir. Manevi değer ise bir topluma ait inanç, gelenek, örf, âdet, duygu, düşünce ve davranışlardır.

Bazı eserler vardır ki hem maddi hem de manevi değerleri bir arada toplamıştır. Örneğin; tarihî camiler mimari açıdan maddi, dinî bir yapı olması nedeniyle de manevi yönü olan eserlerdir.

Toplumsal barış, huzur ve güven ortamının temin edilmesi açısından değerlerin çok önemli bir yeri vardır. İnsanlar hâl ve hareketlerine dinî, ahlaki ve hukuki değerlere uygun bir şekilde yön verirlerse toplumsal barış ve huzur daha kolay sağlanır. Aksi bir davranışta ise toplumda huzur ve güven kalmaz. Böyle bir ortamda da herkes huzursuz olur.

Değerlerimizin, devletimizin devamı ve milletimizin varlığını sürdürmesi açısından da büyük önemi vardır. Örneğin inancımız, vatanımız, bayrağımız, bağımsızlığımız, İstiklal Marşı'mız ve devletimiz bizler için önemli birer değerdir. Bizler önem verdiğimiz bu değerler için gerektiğinde canımızı seve seve feda etmekten kaçınmayız. Nitekim; 15 Temmuz akşamında vatanımız, bayrağımız, devletimiz ve bağımsızlığımız için genci ve yaşlısı ile ölüme koşarak, şanlı ecdadımızın Çanakkale'de yaptığı kahramanlığın bir örneğini sergilemiş bir milletiz.

Görsel 3: Çanakkale Şehitler Anıtı

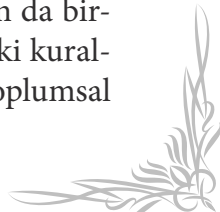
Değerlerin temeli ailede atılır. Bu temel, yaşanan sosyal çevre, toplum ve alınan eğitimle şekillenir ki en mükemmel şeklini de dinî inanç ve davranışla tamamlamış olur.

Anne ve babaya hürmet etmek, yoksulları ve kimsesizleri gözetmek, büyükleri sayıp küçükleri sevmek, doğru ve dürüst olmak, adil ve güvenilir olmak gibi değerler temeli ailede atılan, toplumda gelişerek yaygınlaşan, bizi biz yapan değerlerimizdendir.

Değerlerin Oluşumunda Dinin Etkisi

Ülkemizde büyüklere gösterilen saygının kaynağı neler olabilir?

İnsan, toplum içinde yaşayan sosyal bir varlıktır. Toplum hâlinde yaşamanın da bir takım yazılı veya yazısız kuralları vardır. Din; ahlak, örf, âdet, gelenek ve hukuki kuralları belirlemede temel etkenlerdendir. Din; koymuş olduğu temel prensiplerle toplumsal

Görsel 4: Sultan Ahmet Camii

ilişkileri düzenler. Bu düzenleme ile birey ve toplumun değerlerini şekillendirir.

İslam dinine inanan, onun ilkelerini benimseyen bir kişi; doğruluk, dürüstlük, yardımseverlik, düşkünlere yardım, misafire ikram etmek, anne babaya iyi davranmak, komşu hakkına riayet etmek, insanların kalbini kırmamak gibi değerlere bağlı kalmaya çok gayret gösterir. Bu açıdan din, insanın kişiliğine, düşünce yapısına ve yaşam tarzına değer katar. Din; adaleti, doğruluğu, dürüstlüğü, sorumluluğu, güzel örnek olmayı bizlere öğütleyerek hem dünyamızı hem de ahiretimizi güzelleştirir. Nitekim Yüce Rabbimiz: **“...Rabbimiz bize dünyada ve ahirette iyilik ve güzellik ver...”** (Bakara suresi, 201. ayet.) emri ile bu hakikati bize ilan etmektedir.

Din; toplumsal düzeni ve barışı sağlayan değerlerimizi besleyen en önemli kaynaktır. Örneğin: Dinimizin, yardımlaşma ve dayanışmayı öğütleyen hükümleri toplumu birbirine kenetleyerek bir bütünün parçaları yapar. İnsanlar, zekât ve sadaka ile birbirlerinin yardımına koşarlar, bu vesile ile toplumsal kaynaşma ve bütünleşme gerçekleşir.

Namaz; Müslümanların bir araya gelerek, aynı yöne; Kâbe-i Muazzama'ya dönerek bir ve beraber olmanın vücuda geldiği bir ibadettir. Camilerimiz, değerlerimizin gençlerimize aktarıldığı uygulamalı bir eğitim alanıdır. Ramazan-ı şerif, manevi havası ve değeri ile hepimizi etkisi altına alan bir aydır. Teravih namazları manevi havanın birlikte yaşandığı, çocukların ve gençlerin bu havayı teneffüs etmek için camilere koştuğu manevi bir ziyafet ortamıdır.

Dinimize göre, Müslümanlar birbirlerinden sorumludurlar. Anne ve babalar evlatlarının hem maddi hem de manevi değerlerle süslenmeleri için ellerinden gelen bütün gayretleri gösterirler. Akrabalar ve komşular birbirlerini görüp gözetmelidirler. Peygamber Efendimiz (s.a.v.): **“Müminler, bir binanın tuğlaları gibi birbirine bağlıdır.”** (Müslüm, Birr, 65.) buyurarak inançları ve ibadetleri aynı olan bizlerin bu manevi değerler sayesinde bir ve beraber olmamızı işaret buyurmuşlardır. İşte manevi değerlere dönüşen bu erdemli davranışlarda dinin önemli bir etkisi vardır.

Görsel 5: “Müminler Kardeşir.” mahyası.

1. UYGULAMA

“Müminler birbirlerini sevmekte, acımakta ve korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlarda bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulur. (Buhari, Edep, 27)

Peygamber Efendimizin bu hadis-i şerifinden çıkarılabilecek hükümleri sıralayalım:

1. Müminler kardeştir.
- 2.
- 3.
- 4.

Değerlerin Oluşumunda Örf ve Âdetlerin Etkisi

Örf: Bir toplumda, uygulana-gelen, kuşaktan kuşağa iletilen, kültürel değer, alışkanlık ve davranışlardır. Gelenek diye de isimlendirilir.

Âdet: Bir şeyi eskiden görüldüğü gibi yapma alışkanlığıdır. Görenek diye de isimlendirilir. Örf ve âdetler insanların düşünce, tutum ve davranışlarının pratikleşmiş hâlidir.

Örf ve âdetlerin ortaya çıkma-sında din, en etkili faktörlerden biridir. Örneğin: Bayramlaşma, selamlaşma, hasta ziyareti, ad koyma, sünnet olma, nişan, evlenme, cenaze merasimi gibi uygulamaların özünde din duygusu vardır.

Ülkemizde örf ve âdetler, dinî kurallarla beraber anılmaktadır. Davetlere icabet etmek, anne ve babaya iyi davranmak, okunan Kur'an-ı Kerim'e ve ezana saygı duymak gibi hem dinî hem de örfî uygulamalar zamanla birbirlerinden ayrılmaz olmuştur. Bu tür uygulamalar kültürümüzün bir ögesi olmakla beraber kaynağını dinden almaktadır. Dinimiz, kendi temel yapısına aykırı olmayan örf ve âdetleri reddetmemiştir ancak İslam'da yeri olmayan kan davası gütmeyi, kızları

Görsel 6: Mahallelerde kurulan iftar sofraları gelenek hâline gelmiştir.

evlendirirken başlık parası istemeyi, türbelere veya ağaçlara çaput bağlamayı yasaklamıştır.

Örf ve âdetlerimiz arasında önemli bir yere sahip olan selamlaşmanın, dinî temelli olduğunu, **“Size selam verildiği zaman, ondan daha güzeli ile veya aynı selamla karşılık verin...” (Nisa suresi, 86. ayet.)** ayeti bizlere işaret etmektedir.

Kültürümüzde insanın doğumunda kulağına okunan ezandan, ölümünde okunan selâya kadar birçok örf ve âdetimize, din kaynaklık etmiştir. Bu yüzden maddi ve manevi değerlerimizi oluşturan örf ve âdetlerimizi dinden kaynaklı değerlerimizden ayrı sayamayız. İşte bu yüzden örf ve âdetlerimiz, bizi biz yapan, gelecek kuşaklara aktarmamız gereken, toplumu bir arada tutan manevi değerlerimizdendir.

2. GENÇLERİN KİŞİLİK GELİŞİMİNDE DEĞERLERİN YERİ VE ÖNEMİ

Değerlerimiz bizim kişilik gelişimimizi etkiler mi?

Din, ahlak, örf ve âdetler bir milleti millet yapan değerlerin başında gelir. Dinî inancı olmayan, ahlaki ilkelere önem vermeyen, kendine ait örf ve âdetleri olmayan bir millet veya toplumun varlığını devam ettirebilmesi mümkün değildir. İşte bir toplumu toplum yapan bu değerler, kişiler açısından da son derece önemlidir. Dinî ve ahlaki değerler, kişilerin iyi, güzel ve faydalı işlere yönelmesini ister. Kişinin başta kendisine, ailesine, milletine ve devletine karşı sorumluluklarını yerine getirmesini öğütler.

İslam bizlere verdiği mesajlarla kişilik gelişimine katkı sunar. Kur'an-ı Kerim'de: **“Şüphesiz Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder; çirkin işleri, kötülüğü ve taşkınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt verir.” (Nahl suresi, 90. ayet.)** ayeti kişilik gelişimine yön veren ilahi mesajlardan biridir.

İnsan, kişilik ve karakterini oluşturacak değerlerle ilk olarak ailesinde karşılaşır. Anne ile baba millî ve manevi değerlerini evlatlarına davranışlarıyla aktarır. Bu hususta İslam, anne ve babaya, evlatlarına ahlaki değerleri kazandırma yükümlülüğünü vermiştir. **“Hiçbir baba, evladına güzel terbiyeden daha üstün bir hediye vermemiştir.” (Tirmizi, Birr, 33.)** hadisi bu yükümlülüğü bize hatırlatmaktadır.

Görsel 7: Çocukların kişilik gelişimi döneminde arkadaş seçimlerine dikkat etmek önemlidir.

Çocukların kişilik gelişiminde çevrenin de etkisi önemlidir. Arkadaş çevresi ve kullandığımız iletişim araçları kişiliğimizi oluşturan değerlerin kazanılması açısından önemlidir. Onun için arkadaş seçimine dikkat edilmesi gerekmektedir. Rabbimiz Yüce Kitabımız Kur'an-ı Kerim'de: **“Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun.” (Tövbe suresi, 119. ayet.)** buyurarak kişiliğimize etki edecek arkadaş seçimine dikkat çekmiştir.

Sevgili Peygamberimiz de (s.a.v.): “İyi arkadaşla kötü arkadaş misk taşıyan kimse ile körük üfüren kimse gibidir. Misk taşıyan ya onu sana ikram eder yahut sen ondan miski satın alırsın ya da ondan güzel bir koku duyarsın. Körük üfüren kimse ise ya elbiseni yakar ya da ondan kötü bir koku duyarsın!” (Müslim, Birr, 146.) ve “Kişi dostunun dinî üzeredir. Bu yüzden her biriniz, kiminle dostluk ettiğine dikkat etsin.” (Tirmizi, Zühhd, 45.) buyurarak arkadaşlarımızın bizim kişilik gelişimimize nasıl tesir ettiklerine dikkat çekmiştir.

Geleceğimizin teminatı olan gençlerimizin değerlerimize bağlı bir nesil olarak yetiştirilmesi eğitim kurumlarımızın da temel görevleri arasındadır.

Bilgisayar ve teknoloji devrinde yaşamamız dolayısı ile bu iletişim araçlarını da bilinçli bir şekilde kullanmalıyız. Aksi takdirde kişilik gelişimimize kötü etkileri olabilir. Nasıl ki arkadaş seçimine dikkat etmemiz gerekiyorsa sosyal medya kullanımında da bu ölçüye dikkat etmemiz gerekir. Örneğin telefon ve bilgisayar bağımlılığı bizleri ailemizden, sosyal çevremizden koparıp, toplum içinde yalnızlaştırarak psikolojik rahatsızlıklara sebep olabilmektedir.

Toplumsal sahip olduğu değerler, gençlerin yetişmesinde önemli bir yere sahiptir. Geleceğini teslim edeceği gençliğinin iyi yetişmesini isteyen milletlerin, millî ve manevî değerlerine, gelenek ve göreneklerine bağlı kalarak temel değerlerine sahip çıkmaları gerekmektedir. Bu değerlerin genç nesle aktarımının en önemli yolu da bunlara sahip çıkmak ve onları yaşamakla gerçekleşir.

2. UYGULAMA

Çevremizdeki değerlerimizi yansıtan davranışlardan birkaçını listeleyelim:

1. Misafire ikram etmek,
2. İhtiyaç sahiplerine yardım etmek,
3.,
4.,
5.

3. TEMEL DEĞERLER

İslam toplumlarının temelini oluşturan ana değerler hangileridir?

Bütün toplumların kendilerine has değerleri vardır. Bu değerler toplumları millet yapan bir ve beraber yapan birbirine güvenilir yapan temel değerlerdir. Adalet, hikmet, iffet ve şecaat toplumları yaşanılır kılan büyük bir aile yapan temel değerlerimizdendir. Müslüman toplumlarda da bu dört temel değer Kur'an-ı Kerim ve hadislerle desteklenerek, onları örnek erdemli nesiller hâline getirmiştir. Adalet, doğruluk, dürüstlük; hikmet, bilgelik, isabet etmek; iffet, kötü söz ve işlerden kaçınmak; şecaat ise cesaret ve kahramanlık anlamlarına gelmektedir.

Görsel 8: "...Allah, adaletli davrananları sever."
(Hucurât suresi, 9. ayet.)

Adalet

Doğruluk, denklik, doğru yolu izleme, davranış ve hükümde doğru olmak, hakka göre hüküm vermek, eşit olmak, tarafsızlık ve aşırılıktan uzaklaşıp her şeye hakkını vermek gibi anlamlara gelir. Toplumu şekillendiren temel değerlerdendir.

Yüce Rabbimiz: **"...Allah, adaletli davrananları sever."** (Hucurât suresi, 9. ayet) ayeti ile adaletli olmayı teşvik ederken;

"Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz sizi adaletsizliğe itmesin. Adil olun. Bu, Allah'a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır..." (Maide suresi, 8. ayet.) ayeti ile de adaletsiz davranmaktan bizleri sakındırmıştır.

Adaletin tam tersi zulümdür. Adalet, hakkı teslim ederek, hak edene hakkını vermek iken, zulüm ise hak edene hakkını vermemek, hakkı gasp etmek demektir. Yüce Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de: **"Gerçek şu ki, inkâr edenler ve zulmedenler, Allah onları bağışlayacak değildir, onları bir yola da iletecek değildir."** (Nisa suresi, 168. ayet.) buyurarak adaletin zıddı olan zulmü işleyenleri Allah'ı (c.c.) inkâr edenlerle bir tutmuş ve bağışlanmayacaklarını bildirmiştir.

Anne ve babalar çocukları arasında adaletli davranmalı ve bu duyguyu onlara aşılamalıdır. Sahabeden Numan b. Beşir anlatıyor: Babam servetinin bir kısmını bana bağışladı. Bu olay üzerine annem, **"Ben bu işe razı değilim, Allah'ın (c.c.) Resulü bunu onaylarsa başka."** diye itiraz etti. Peygamber Efendimizin onayını almak üzere yanına giden babama Peygamberimiz: **"Bunu bütün çocuklarına yaptın mı?"** diye sordu. Babam yapmadığını söyleyince, Peygamberimiz: **"Allah'tan (c.c.) korkun, çocuklarınız arasında adaletli olun."** buyurdu. Bunun üzerine babam bağışladığı servetini geri aldı. (Müslüm, Hibe, 13.)

BİLGİ KUTUSU

"Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla yardım etmeyi emreder; hayasızlığı, fenalığı ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor." (Nahl suresi, 90. ayet)

Peygamberimiz (s.a.v.) çocukları arasında ayrım yapmazdı, onlara adaletli davranırdı. Peygamberimizin bu özelliğini bilen herkes onun verdiği kararlara razı olurdu. Onun adaletli biri olduğunu bildikleri için insanlar anlaşmazlığa düştükleri konularda onu hakem tayin ederlerdi çünkü Peygamberimiz, doğruluktan hiçbir zaman ayrılmamış bir kişiydi ve insanlar arasında adaletle hükmederdi.

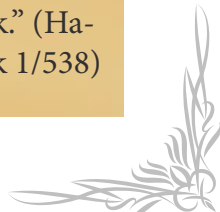
Yüce Rabbimiz: **“Ey iman edenler! Kendiniz, ana babanız ve en yakınlarınızın aleyhine de olsa Allah için şahitlik yaparak adaleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun. (Şahitlik ettikleriniz) zengin veya fakir de olsalar (adaletten ayrılmayın). Öyle ise adaleti yerine getirmede nefsinize uymayın. Eğer (şahitlik ederken gerçeği) çarpıtırmanız veya çekinirseniz (bilin ki) şüphesiz Allah yaptıklarınızdan hakkı ile haberdardır.”** (Nisa suresi, 135. ayet.) ayetinde adaletten hiçbir zaman ayrılmamamız gerektiğini, hatta o işin sonunda ana babamız zarar görecektir olsa bile adaletten şaşmamamızı bizlere emretmektedir. Yine Yüce Rabbimiz; **“Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor ...”** (Nisa suresi, 58. ayet.) ayeti ile sadece Müslümanlar için değil tüm insanlar için adaletli olmamızı emretmiştir.

Hiç kimse bir başkasının işlediği suç yüzünden sorumlu tutulamaz. Suçu asıl kim işlemişse cezasını o çekmelidir. Eş, dost ve akrabaları cezalandırılmamalıdır. Bu konu ile ilgili olarak Yüce Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de: **“Kim doğru yola gelirse ancak kendi lehine yola gelmiş ve kim de saparsa ancak kendi aleyhine sapmıştır. Kimse kimsenin günahını çekmez. Biz peygamber göndermedikçe kimseye azap etmeyiz.”** (İsrâ suresi, 15. ayet.) buyurarak suçsuz bir insanın başka bir kimsenin işlediği hata sebebi ile cezalandırılmayacağını bildirmiştir.

Adalet, toplumda kişilerin haklarının belirlenmesi ve hakkın hak sahibine teslim edilmesini sağlayan temel değerlerdendir. Adaletli bir kişi, karşıdaki zayıf, fakir veya yabancı da olsa hakkı yenen insana sahip çıkarak hakkını tamamen almasına yardımcı olur. Mazlumların yanında yer alır. Zulmeden, hak yiyen güçlü

“Kime şu üç şey verilmişse ona Davud ailesine verilen nimetlerin bir benzeri verilmiş demektir:

1. Öfke ve rıza hâlinde adaletli olmak.
2. Fakirlikte ve zenginlikte iktisatlı davranmak.
3. Gizlide ve açıkta Allah'tan hakkı ile korkmak.” (Hakim/el-Müstedrek 1/538)

de olsa onun karşısında dimdik ayakta durur. Bir işi verirken ehline verir. Alırken ve satarken dosdoğru tartar ve ölçer. En yakın akrabalarının zararlı çıkacağını bilse bile doğruluktan ve doğru şahitlik yapıp doğru hüküm vermekten uzak durmaz. Hak ve hukuk neyi gerektiriyorsa onu yapar.

BİLGİ KUTUSU

PEYGAMBER EFENDİMİZİN ADALETİ

Peygamber Efendimiz döneminde, Mahzumoğulları kabilesine mensup soylu bir kadın hırsızlık yapmış ve suçu sabit olmuş. İşlemiş olduğu suçun cezası verileceken, bazı kişiler ceza verilmemesi için Peygamber Efendimize, Peygamberimizin çok sevdiği Hz. Zeyd bin Sabit'in oğlu Hz. Usame'yi aracı olarak gönderirler. Hz. Usame durumu Peygamberimize arz eder. Olay karşısında Peygamber Efendimizin tavrı çok sert ve nettir.

...

“Sizden önceki insanları helak eden, ancak, onların içlerinden şerefli ve soylu birisi hırsızlık ettiği zaman onu cezasız bırakmaları, içlerinden fakir ve zayıf birisi hırsızlık edince de onun hakkında ceza uygulamaları idi. Vallahi, hırsızlığı sabit olan Mahzum kabilesinden Fatıma değil, kızım Fatıma bile olsa ayırım yapmaz ve cezasını verirdim.”

M. Asım Köksal

İslam Tarihi

Hikmet

Hikmet; insanı iyi olana yönlendiren, çirkin ve kötü olandan alıkoyan sözdür.

Bilmek, anlamak, isabet etmek anlamlarına gelen hikmet temel değerlerden biridir. Kişinin Rabbini bilmesi ve cahilce davranışlardan menetmesi sebebi ile bilgelik anlamında da kullanılmıştır. Hikmet, Kur'an-ı Kerim'de: **“Ona (Hz. Yahya) çocuk iken (ilim ve) hikmet verdik.” (Meryem suresi, 12. ayet.)** ayetinde bilmek ve anlamak anlamlarında kullanılmıştır.

Hikmet; ilim ve akılla gerçeği bulma, derin anlayış sahibi olma, dinin inceliklerini bilme, her şeyi yerli yerine koymak anlamlarında da kullanılır.

BİLGİ KUTUSU

“Ya Rabbî! Bana hikmet ver ve beni hayırlı kulların arasına dahil eyle!” (Şuara suresi, 83. ayet.)

Hikmet; dengeli olma, orta yol üzerinde bulunma, adalet niteliği taşıma anlamlarında kullanıldığı gibi gerçeği ifade eden gereksiz lafızlardan arındırılmış akla uygun söz anlamlarına da gelir.

Tasavvufi alanda da nefsin ve şeytanın afetlerini ve bunlardan koruyucu manevi terbiye yollarını bilmek anlamında kullanılmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de: **“O, ümmilere, içlerinden, kendilerine ayetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderendir...”** (Cuma suresi, 2. ayet.) buyrularak Peygamberlerin hikmeti öğretmekle de sorumlu tutuldukları bizlere anlatılmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de gerçeği açığa çıkaran, şüpheyi ortadan kaldıran delil, sahih ve kuvvetli söz anlamında,; **“Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle davet et.”** (Nahl suresi, 125. ayet.) ayetinde tüm İslam davetçilerine, Yüce Rabbimiz hikmetle ve güzel öğütle Allah'ın dinine insanları çağırımları hususunda emir veriyor. Bazı müfessirler buradaki hikmeti Kur'an-ı Kerim olarak da tefsir etmişlerdir.

İlim ve akılla gerçeği bulma anlamında: **“...Kime hikmet verilmişse ona çok hayır verilmiştir...”** (Bakara suresi, 269. ayet.) ayetinde söz ve fiilde isabet anlamı kastedilerek hikmetten söz edilmektedir.

Peygamber Efendimiz de bir hadislerinde: **“Hikmet, Mü'min'in yitiğidir. Onu bulduğu yerde alır.”** (İbn Mace, Zühed, 15) buyurarak hikmetin Müslümanların işine yarayan her türlü faydalı bilgi ve söz anlamına geldiğini bildirmiştir.

İffet

İffet; insanın bedeni ve maddi zevklere aşırı düşkünlükten kendini korumasını sağlayan erdemdir. Kelime anlamı olarak haramdan, helal ve güzel olmayan söz ve davranışlardan sakınmak anlamlarına gelir.

İffet; nefsin isteklerinde ölçülü olmak, aşırı istekleri bastırıp dinin ve aklın buyruğu altına sokmak sureti ile kazanılan erdemdir.

İnsanın, dinî ve ahlaki kurallara bağlı kalarak namusunu, şerefini ve haysiyetini koruması iffetin bir gereğidir.

“Mü'min erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar...Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar...” (Nur suresi, 30. ve 31. ayet.) ayetlerinde iffetli olmak yani haya ve namusunu korumak hem erkeklere hem de kadınlara emredilmiştir. Yine Kur'an-ı Kerim'de: **“Evlenme imkânı bulamayanlar, Allah lütfundan ihtiyaçlarını giderinceye kadar iffetlerini korusunlar...”** (Nur suresi, 33. ayet.)

BİLGİ KUTUSU

HİKMET

1. Doğru İnanç
2. Doğru Bilgi
3. Doğru Davranış
4. Anlayışlı Olmak
5. Ölçülü ve İlkeli Olmak

CEHÂLET

1. İnançsızlık
2. Anlayışsızlık
3. Bilgisizlik
4. Dengesizlik
5. Kabalık

Görsel 9: İffet en önemli değerlerimizdendir.

BİLGİ KUTUSU

“Allah, yoksul olmasına rağmen iffetini korumaya çalışan Mümin kulunu sever.” (İbn Mâce, Zühd, 5)

buyrularak, iffet nikâh ve aile kavramları ile değerlendirilerek iffeti korumanın en önemli yollarından birinin evlilik olduğunun altı çizilmiştir.

İffet, “(Yapacağınız hayırlar,) kendilerini Allah yoluna adanmış, bu sebeple yeryüzünde kazanç için dolaşamayan fakirler için olsun. Bilmeyen kimseler, iffetlerinden dolayı onları zengin zanne-der. Sen onları simalarından tanırsın çünkü onlar yüzüzlük ederek istemezler. Yaptığınız her hayrı muhakkak Allah bilir.” (Bakara suresi, 273. ayet.) ayetinde gözü ve gönlü tok insanların erdemli bir davranışı olarak anlatılmıştır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu ayetleri tefsir ederken yardıma en layık kimselerin, iffetini korumaya çalışan yoksullar olduğunu belirtmiştir.

Peygamber Efendimiz de hadislerinde: “Allah’ım senden hidayet, takva, iffet ve gönül zenginliği istiyorum.” (Müslim, Zikir, 72.) diye dua ederek iffetin en önemli temel değerlerimizden biri olduğunu bizlere bildirmiştir.

Şecaat

Cesaret, yiğitlik ve kahramanlık anlamlarına gelen şecaat temel değerlerimizden biridir. İslam biz- den; dinimizi, vatanımızı, namusumuzu, canlarımızı ve mallarımızı korurken cesur davranmamızı bu hususta gerekirse ölümü göze alarak her türlü sıkıntıya katlanmamızı emreder.

Yüce Rabbimiz de Kur’an-ı Kerim’de, vatanımızı ve memleketimizi düşmana karşı savunurken, şecaatli olmamızı, “Muhammed Allah’ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler..” (Fetih suresi, 29. ayet.) ayeti ile bizlere emretmektedir. Rabbimiz: “Bir kısım insanlar, müminlere: Düşmanlarınız olan insanlar, size karşı asker topladılar; aman sakının onlardan! dediklerinde bu, onların iman- larını bir kat daha arttırdı ve Allah bize yeter. O ne güzel vekildir! dediler.” (Ali İmran suresi, 173. ayet.) buyurarak Müslümanların şecaat ve cesaretle- rini artırmış, Allah’ın (c.c.) yardımına da güvenerek, kafirler karşısında daha cesur olmalarını sağlamıştır.

3. UYGULAMA

TEMEL DEĞERLERİMİZ

1. Adalet
- 2.
- 3.
- 4.

Alemlere rahmet olarak gönderilen Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) her hususta olduğu gibi şecaat konusunda da bizlere en güzel örnek olmuştur. Bu hususta, Enes b. Malik (r.a.), Peygamberimiz insanların en iyi, en cesuru ve en cömerdi olduğunu söyleyerek, Uhud Savaşı'nda İslam ordusunun zor durumda kaldığı esnada Peygamberimizin ortaya koyduğu cesareti buna örnek göstermiştir. (Müslim, İmare, 150)

Şecaat, bireyin korkmadan, cesurca millî ve manevi değerlerini, mukaddesatını savunmasını sağlar. Millet olarak da bu hususta şanlı tarihimizde olduğu gibi, 15 Temmuz hain darbe girişiminde de vatanımız ve milletimiz için şecaatin en güzel örneğini gösterdik. İmanlı cesur sinelerin topla ve tankla yenilemeyeceğini tüm dünyaya bir kez daha ispat ettik.

Görsel 10: 15 Temmuz Destanı'nı yazan Kahraman Milletimiz.

OKUMA PARÇASI

HZ. ÖMER'İN ADALETİ

Adalet denilince akla gelen ilk kişi Hz. Ömer'dir. (r.a.) Peygamber Efendimizin duaları ile İslam'la tanışan ve Müslüman olması ile herkesi sevindiren ve ferahlatan biridir. O cennetle müjdelenen on kişi anlamına gelen "Aşere-i Mübeşşere"den sayılmış, İslam'ın ikinci halifesi olarak Emiru'l- Mü'min'in unvanına nail olmuştur.

Hiz. Ömer'le özdeşleşmiş ve onun titizlikle üzerinde durduğu adalet, onun ayrılmaz bir parçası olmuştur. Hiz. Ömer gerek şahsi işlerinde gerek idarecilik işlerinde her zaman adaleti gözetip hakka ve hukuka riayet eden bir devlet başkanı olmuştur. Zira Peygamber Efendimizin, "Başka bir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Allah (c.c.) yedi insanı arşın gölgesinde barındıracaktır.." (Buhari, Ezan, 36.) diye devam eden hadisinde ilk zikredilen "adil devlet başkanı" olmuştur ki, Hiz. Ömer bunun en güzel örneğini bizler için sergilemiştir.

Hak ile batılı ayırt ettiği için kendisine "Faruk" sıfatı verilmiştir. Hiz. Ömer halifeliği zamanında halkın sıkıntıları ile bizzat kendi ilgilenmiş, sırtında un çuvalı taşıyarak fakir ve yoksul kimselere yardımcı olmuştur. Halkın sorumluluğunu omuzlarında hissederek "Fırat kıyısında bir deve helak olsa Allah bunu Ömer'den sorar diye korkarım." (İbn Sa'd, C. 3, s. 284) diyerek sorumluluk duygusunu dile getirmiştir.

Adaleti ile meşhur Hiz. Ömer, yönetimi altındaki insanlara: "Ey insanlar! Sizi yönetmek üzere tayin ettiğim bir memurdan cefa görürseniz, hemen bana bildirin. Allah'a yemin ederim ki, öyle bir yöneticiden kesinlikle hakkınızı alır ve kısas uygularım." (Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C. 2, s.178-179) diyerek sıradan bir vatandaşla kendi tayin ettiği valiyi eşit tutmuştur.

Hiz. Ömer, hilafeti zamanında vuku bulan bir kıtlıkta, bir deve kesilip Medine-i Münevver'e'nin fukarasına dağıtılmasını emir buyurdu. Deveyi keserek fakirlere dağıtan kişi, devenin yağlı kısmından bir parça eti alarak güzelce pişirip iftar vaktinde halifenin huzuruna götürdü. Halife:

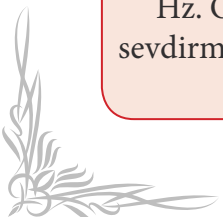
- Bu et neredendir? Diye sordu:

- Ey Mü'minlerin emiri, kesilmesini emir buyurduğunuz deveden size düşen paydır. Bu sözü duyan Hiz. Ömer'in rengi değişti ve ağlayarak:

- Benim gibi bir halifeye yazıklar olsun ki, fukaraya etin kötü kısımlarını dağıttırır, kendisi ise iyi ve yağlı kısmını yer. Ey hizmetçi! Bir daha böyle yapma, kaldır bu yemeği fakirlere götür, bana yine eskisi gibi yemek getir. Halife olan kimseye ayda bir kere et yemek kâfidir, buyurdu.

Hizmetçinin getirdiği bir parça kuru ekmekle bir miktar zeytinyağını yiyen Hiz. Ömer Cenab-ı Hak'a şükretti. (Dört Büyük Halife Hayatları ve Menkıbeleri, Şemsüddin Ahmet Sivasi, s.112.)

Hiz. Ömer Efendimiz adaleti ve herkese eşit davranması neticesinde halka kendisini sevdirmiştir. Müslümanların ortak hakkı olan beytülmalde toplanan devlet mallarında

israftan kaçınması da halkın nazarında değerini bir kat daha artırmıştır. Hz. Ömer devletten maaş alırken, sadece geçimine yetecek kadar almıştır. Çoğu zaman ise aldığı maaşı geçimini karşılamamıştır. Bu duruma şahit olan, içlerinde Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Talha ve Hz. Zubeyr’inde bulunduğu bir grup sahabe Hz. Ömer’in maaşını artırmak için Peygamber Efendimizin hanımlarından olan, kızı Hz. Hafza’ya durumu anlattıklarında O da babasına durumu anlatınca, Hz. Ömer kızı Hz. Hafza’ya

-Sen Peygamberimizin evindeyken Allah Resulü’nün giydiği en kıymetli elbise neydi?

-Sadece iki tane elbisesi vardı. Elçileri onlarla karşılar, cuma hutbelerini bunlarla okurdu.

-Peki, yediği en lezzetli yemek neydi?

-Bizim yediğimiz en lezzetli ekmek, arpa ekmeğiydi. Sıcakken yağ sürer, yumuşatırdık.

-Peygamberimizin kullandığı en değerli ev eşyası ne idi?

- Kalınca bir kumaştan yapılmış bir örtümüz vardı. Yazın dörde katlar, altımıza sererdik. Kışın da yarısını altımıza yarısını da üstümüze örterdik.

Daha sonra Hz. Ömer kızına dedi ki: Ya Hafsa, seni gönderenlere söyle! Peygamberimiz, kendisine yetecek miktarını belirlemiş, fazlasını ihtiyaç sahiplerine vermiştir. Vallahi, ben de kendime yetecek olanını belirledim. Artanını ihtiyaç sahiplerine vereceğim. Ve kalanı ile yetineceğim. (Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, c.2, s. 183-184)

Hz. Ömer halifeliği zamanında bir grup sahabe ile beraber Şam’a gitmek için yola çıktılar, Hz. Ömer’in bir deveden başka bineği yoktu ve hizmetçisi Muğire ile nöbetleşe biniyorlardı. Tam Şam’a girecekleri esnada, deveye binme sırası Muğire’ye gelmişti. Ashab-ı Kiram, Hz. Ömer’e: Bugün Şam’ın ileri gelenleri sizi karşılayacaklar. Onlar atlı, siz ise halife olduğunuz halde yaya yürüyeceksiniz. Bu durum sizin makamınıza uygun düşmez. Lütfen deveye siz bininiz dediler. Hz. Ömer bu sözlerden müteessir oldu ve şöyle cevap verdi: Bize, ihsan olunan bu İslam nimeti ve devleti kime nasip olmuştur ki, Cenab-ı Hakk bizi İslam dinî ile şereflendirdi. Kelime-i Tevhid’i bize öğretti. Kur’an-ı Kerim’le kalbimizi nurlandırdı. Ne acayıptır ki, hâlâ İslam’ın kadrini anlamamışsınız. Resul-i Ekrem’in ümmeti olma şerefi size yetmez mi?

Hz. Ömer’in bu sözlerine karşı kimse cevap veremedi ve sustular.

Daha sonra Muğire deveyi hazırlayıp Hz. Ömer’in huzuruna getirdi. Deveyi çökerterek: Ey Müminlerin emiri, benim isteğimi kabul buyurun. Deveye sizin binmenizi istirham ediyorum. Bu husustaki hakkımı size helal ediyorum, dedi. Hz. Ömer bu söz üzerine deveye bindi. (Dört Büyük Halife Hayatları ve Menkıbeleri, Şemsüddin Ahmet Sivasi, s. 107.)

Adaleti ile meşhur olan İslam Halifesi Hz. Ömer yanında çalışanların hakkını koruma konusundaki gösterdiği inceliği görüyoruz. İşte kendimize örnek alacağımız, Peygamberimizin ashabı, halifesi Hz. Ömer’in yaşantısı. Allah ondan razı olsun.

4. KUR'AN'DAN MESAJLAR: İSRA SURESİ 23-29. AYETLER

“Rabbim, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine ‘of!’ bile deme; onları azarlama, ikisine de güzel söz söyle. Onları esirgeyerek alçakgönüllülükle üzerlerine kanat ger ve: Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse şimdi de sen onlara (öyle) rahmet et! diyerek dua et. Rabbiniz sizin kalplerinizdekini çok iyi bilir. Eğer siz iyi olursanız, şunu bilin ki Allah, kötülükten yüz çevirerek tövbeye yönelenleri son derece bağışlayıcıdır. Bir de akrabaya, yoksula, yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma. Zira böylesine saçıp savuranlar şeytanların dostlarıdır. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür. Eğer Rabbinden umduğun (beklemek durumunda olduğun) bir rahmet için onların yüzlerine bakamıyorsan, hiç olmazsa kendilerine gönül alıcı bir söz söyle. Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır, (kaybettiklerinin) hasretini çeker durursun.” (İsrâ suresi, 23-29. ayetler.)

İsra suresi Kur'an-ı Kerim'in 17. suresidir. Mekke döneminde inmiştir. Sure ismini 1. ayette geçen isra kelimesinden almıştır. Rabbimiz, bu ayetlerde ilk olarak kendisinden başkasına ibadet etmememizi, boyun eğmememizi, istenilecek sığınılacak tek kapının kendi kapısı olduğunu bizlere hatırlattıktan sonra, anne ve babamıza iyi davranmamızı emretmiş ve bunu kendisine kulluğu hatırlattıktan hemen sonra zikrederek, konunun önemini bizlere vurgulamıştır.

Peygamber Efendimiz de bir hadislerinde amel-leri derecelerine göre sıralarken: **“Vaktinde kılınan namaz, anne babaya iyilik ve Allah yolunda cihad” (Buhari, Mevakitissalat, 5.)** diyerek anne babaya yapılan iyiliğin, vaktinde kılınan namaz ibadeti ile beraber ve cihattan önce zikredilmesi konunun önemini bizlere açıkça ortaya koymaktadır. Yine başka bir hadisinde Peygamber Efendimiz, büyük günahları sıralarken, **“Allah’a (c.c.) ortak koşmak, ana babaya âsi olmak ve yalancı şahitlik yapmak.” (Nesai, Tahrim, 3)** diye sıralayarak büyüklerimize iyi davranmamız gerektiğinin altını çizmiştir. Bu ayette Rabbimiz anne ve babamız için **“öf”** bile deme buyurarak, bırakın kötü söz söylemeyi, kötü davranışta bulunmayı onlara tahammülsüzlüğün ilk belirtisi olan oflamayı, puflamayı dahi yasaklamıştır.

BİLGİ KUTUSU

Peygamber Efendimiz: “Burnu yerde sürünsün, burnu yerde sürünsün, burnu yerde sürünsün!” buyurdu.

Sahabeler kimi kastettiğini sordular.

Peygamberimiz: “Ana babasına veya ikisinden birine, ihtiyarlık zamanlarında yetişip de cennete giremeyen kimsenin.” buyurdular.

Ayetin devamında, **“Rabbimiz sizin kalplerinizdekini çok iyi bilir.”** ifadesi ile ibadet ve anne - babaya saygının her şeyden önce bir kalp ve gönül işi olduğu vurgulanmaktadır. İnsan, önce ruhunda güzel duygular, iyi niyetler geliştirmeli, iç dünyasını güzelleştirmelidir. O zaman Rabbimiz hatalarımızı af edip mağfireti ile muamele edecektir.

Bu ayetlerde bizlere emredilen güzelliklerden biri de akrabaya ve yoksullara yardım etmektir. Yardım hususunda akrabaları gözetmemiz gerektiği de akrabanın ilk önce zikredilmesi ile bizlere bildirilmiştir. Savurganların, israf edenlerin, şeytanların dostları olarak zikredilmesinin sebebi de kötü iş yapma açısından israf edenlerle şeytanlar arasında bir benzerlik olmasındandır. Allah'ın (c.c.) kendisine zenginlik ve makam nasip ettiği kimse bunu Rabbimizin hoşlanmadığı yerlerde kullanırsa o zaman da şeytanın bir özelliği olan nankörlükle isimlendirileceği beyan edilmiştir.

Ayetlerde Müslümanın kendi ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra, başta akrabalarının olmak üzere, komşularının, yoksulların ihtiyaçlarını gidermeye gayret etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Yoksulların zekât ve sadaka müessesesi ile ihtiyaçları giderilmeli, bu iş yapılırken de bir lütufta bulunuyormuş gibi değil de yapması gereken bir görevi yapıyormuş gibi yapmalıdır. Unutmamalıdır ki zekât, Allah'ın yoksulların hakkı olarak bizim malımız içerisinde, bizleri imtihan için yarattığı bir haktır. O hakkı sahibine iade ettiğimizi unutmamalıyız.

Peygamber Efendimiz, yoksulların geçimi ile ilgilenir, elinden geldiğince onlara yardımda bulunur, imkânı yoksa da diğer Müslümanları buna teşvik ederdi.

Bu ayetlere göre, bir kimse yardım isteyen birine olumlu cevap verme imkânına sahip değilse onu kırıcı incitici sözler ile değil de onun kalbini kırmadan, gönlünü incitmeden, tatlı bir dille mazeretini ifade ederek gönlünü almalıdır.

Bu ayetlerde bildirilen önemli konulardan biri de cimrilik ve israftan sakınmaktır. Cimrilik, gerekli yerlere harcamaktan kaçınmayı; israf ise aklın ve dinin uygun gördüğü ölçüden fazla ve gereksiz harcamayı ifade eder. Cimrilik ve tam tersi olan israf dinimize göre haramdır. Müslüman ikisinin ortası olan cömertlikte karar kılmalıdır çünkü dinimizin bizden istediği budur.

NELER ÖĞRENDİK?

1. Değerler ve Değerlerin Kaynağı

Toplum tarafından benimsenmiş ve alışlagelen her türlü düşünce, kural ve uygulamalara **değer** denir. Bir söz veya davranışın, doğru-yanlış, güzel-çirkin, iyi-kötü olarak tanımlanması değerler sayesinde.

İyi, kötü kavramları ahlaki değerlerle; güzel, çirkin kavramları sanatsal değerlerle; helal, haram kavramları dinî değerlerle ilgilidir.

Değerler, maddi ve manevi olmak üzere ikiye ayrılır: Tarihî yapılar, elbiseler, araç ve gereçler maddi değer; inanç, gelenek, örf, âdet, duygu ve davranışlar da manevi değer kapsamına girer.

Tarihî camilerimiz, mimari açıdan maddi, dinî bir yapı olmasından dolayı da manevi değerleri bir arada birleştiren yapılardır.

İnancımız, vatanımız, bayrağımız, bağımsızlığımız, İstiklal Marşı'mız ve devletimiz bizi biz yapan ve bizi bir vücudun organları gibi bir arada tutan değerlerimizdir. Bizler bu değerler için yaşar ve gerektiğinde canımızı dahi bu değerler uğruna seve seve verebiliriz.

Değerlerimizin temeli ailede atılır, arkadaşlarla şekillenir, eğitim sistemimizle ve inançlarımızla da en mükemmel şeklini alır.

Değerlerin Oluşumunda Dinin Etkisi

Din, insanın kişiliğine, düşünce yapısına ve yaşam tarzına değer katar. Din; adaleti, doğruluğu, dürüstlüğü, sorumluluğu, güzel örnek olmayı bizlere öğütleyerek dünyamızı ve ahiretimizi güzelleştirir.

Din, toplumsal düzeni ve barışı sağlayan değerlerimizin beslendiği ana kaynaktır. Örneğin; zekât, sadaka ile zengin ve fakir arasında ki manevi kardeşlik bağları gelişir. Namaz ile bir araya gelerek kardeşliğimiz, birlik ve beraberliğimiz kuvvetlenir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.): “Müminler birbirlerini sevmekte, acımakta ve korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlarda bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulur. (Buhari, Edep, 27.) buyurarak bizi birleştiren temel değerlerimizin kaynağının din olduğunun altını çizmiştir.

Değerlerin Oluşumunda Örf ve Âdetlerin Etkisi

Örf: Toplumda uygulanan, kuşaktan kuşağa iletilen, kültürel değer, alışkanlık ve davranışlardır. Gelenek olarak da isimlendirilir.

Âdet: Bir şeyi âdet olduğu hâl üzere yapma alışkanlığıdır. Görenek diye de isimlendirilir.

Örf ve âdetler insanların düşünce, tutum ve davranışlarının pratikleşmiş hâlidir.

Selamlaşma, çocuğa isim koyma, bayramlaşma, hasta ziyareti, sünnet olma, evlenme ve cenaze merasimi gibi değerlerimizi oluşturan örf ve âdetlerimizin temelinde dinî inançlar vardır. Dinimiz, temel yapısına aykırı olmayan örf ve âdetleri reddetmemiştir ama kan davası gütmek gibi İslam'da yeri olmayan uygulamaları da yasaklamıştır.

Değerlerimizin oluşumuna etki eden örf ve âdetlerimizi, dinî değerlerimizden ayrı sayamayız ve sahip çıkıp gelecek nesillere aktarmak için tüm gücümüzle sahip çıkarız.

2. Gençlerin Kişilik Gelişiminde Değerlerin Yeri ve Önemi

Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de: "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun." (Tevbe suresi, 119. ayet.) buyurarak bizim kişilik gelişimimize arkadaş grubu ve çevrenin etki edeceğini belirterek, doğrularla beraber olmamızı istemiştir.

Geleceğimizin teminatı genç neslimizin maddi ve manevi değerlerle mücehhez olarak yetişmesi gerekiyor çünkü bu değerlerimiz bizi biz yapan değerlerimizdir. Günümüz teknoloji çağı olduğundan, teknolojiyi de en iyi şekilde hem kendimize hem de ülkemize yarar şekilde kullanmalıyız. Unutmayalım ki yukarıda mealini verdiğimiz ayette, "...doğrularla beraber olun." emri sosyal medya için de geçerlidir.

Maddi ve manevi değerlerimize sahip çıkarak yaşatırsak gelecek kuşaklarımız da bu özelliklerden istifade edeceklerdir.

3. Temel Değerler

Adalet, hikmet, iffet ve şecaat hayatı yaşanılır kılan temel değerlerimizdendir.

Adalet: doğruluk, dürüstlük; **hikmet:** bilgelik, isabet etmek; **iffet,** kötü söz ve işlerden kaçınmak **şecaat** ise cesaret ve kahramanlık anlamlarına gelmektedir.

Adalet

Doğruluk, davranış ve hükümde doğru olup hakka göre hüküm vermek anlamlarına gelir.

Kur'an-ı Kerim'de: "...Allah, adaletli davrananları sever." (Hucurât suresi, 9. ayet.) buyurarak, bu temel değerın önemine vurgu yapmıştır. Yine, "Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz sizi adaletsizliğe itmesin. Adil olun. Bu, Allah'a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır.." (Maide suresi, 8. ayet.) buyurularak da adaletsiz davranmaktan bizleri sakındırmıştır.

Adaletin tersi ise zulümdür. Adalet, hakkı teslim ederek, hak edene hakkını vermek iken, zulüm ise hak edene hakkını vermemek hakkı gasp etmek demektir.

Bizim rehberimiz, önderimiz Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) çocukları arasında bile ayırım yapmazdı. Bizlere de Rabbimiz: "...Kendiniz, ana - babanız ve en yakınlarınızın aleyhine de olsa Allah için şahitlik yaparak adaleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun..." (Nisa suresi, 135. ayet.) buyurarak, hiçbir zaman adaletten ayrılmamamız gerektiği gerçeğini vurgulamıştır. Bu konu ile alakalı olarak, Peygamber Efendimizin şu hadisini de "Sizden önceki insanları helak eden ancak onların içlerinden şerefli ve soylu birisi hırsızlık ettiği zaman onu cezasız bırakmaları, içlerinden fakir ve zayıf birisi hırsızlık edince de onun hakkında ceza uygulamaları idi. Vallahi, hırsızlığı sabit olan Mahzum kabilesinden Fatıma değil, kızım Fatıma bile olsa ayırım yapmaz ve cezasını verirdim." (M. Asım Köksal, İslam Tarihi, VI/477-478) hatırdan çıkarmamak lazımdır.

Hikmet

Hikmet; bilmek, anlamak, isabet etmek anlamlarına gelir. Hikmet, iyiye yönlendiren, çirkin ve kötü olandan alıkoyan sözdür. Hikmet, Kur'an-ı Kerim'de "Ona (Hz. Yahya) çocuk iken (ilim ve) hikmet verdik." (Meryem suresi, 12. ayet.) ayetinde bilmek, anlamak manasında kullanılmıştır.

Hikmet, gerçeği ifade eden, gereksiz lafızlardan arındırılmış akla uygun söz anlamlarında da kullanılır. Tasavvufi olarak da nefsin ve şeytanın afetlerini ve bunlardan koruyucu manevi terbiye yollarını bilmek anlamında kullanılmıştır.

"Hikmet, Mü'min'in yitiğidir. Onu bulduğu yerde alır." (İbn. Mace, Zühd, 15.) hadisinde de hikmet, Müslümanların işine yarayan her türlü faydalı bilgi ve söz anlamında kullanılmıştır.

İffet

İffet, haramdan, helal ve güzel olmayan söz ve davranışlardan sakınmak demektir.

İffet, kişinin bedeni ve maddi hazlara aşırı düşkünlükten korunması, gönül tokluğu gibi anlamlara da gelir.

İffet, nefsin isteklerinde ölçülü olmak, aşırı istekleri bastırıp dinin ve aklın buyruğu altına sokmak sureti ile kazanılan erdemdir.

İnsanın, dinî ve ahlaki kurallara bağlı kalarak namusunu, şerefini ve haysiyetini koruması iffetin bir gereğidir.

Peygamber Efendimiz de bir hadisinde "Allah'ım senden hidayet, takva, iffet ve gönül zenginliği istiyorum." (Müslim, Zikir, 72.) diyerek, iffetin temel değerlerimizden biri olduğunu bizlere bildirmiştir

Şecaat

Cesaret, yiğitlik ve kahramanlık anlamlarına gelir. İslam bizden, dinimizi, vatanımızı, namusumuzu, canlarımızı korurken cesur davranarak, hatta ölümü göze alarak her türlü sıkıntıya katlanmamızı emreder. Kur'an-ı Kerim'de: "Muhammed Allah'ın elçisidir. Bera-berinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler..." (Fetih suresi, 29. ayet.) buyrulur, düşmana karşı şecaatli olmak emredilmiştir.

Şecaat, kişinin maddi ve manevi değerlerini korkusuzca savunmasını sağlar. Şanlı tarihimiz bu kahramanlık örnekleri ile doludur.

4. Kur'an'dan Mesajlar: İsra Suresi 23-29. Ayetler

"Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa kendilerine 'öf!' bile deme; onları azarlama, ikisine de güzel söz söyle. Onları esirgeyerek alçakgönüllülükle üzerlerine kanat ger ve 'Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse şimdi de sen onlara (öyle) rahmet et!' diyerek dua et. Rabbiniz sizin kalplerinizdekini çok iyi bilir.

Eğer siz iyi olursanız, şunu bilin ki Allah, kötülükten yüz çevirerek tövbeye yönelenleri son derece bağışlayıcıdır. Bir de akrabaya, yoksula, yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma. Zira böylesine saçıp savuranlar şeytanların dostlarıdır. Şeytan ise Rabbinin karşı çok nankördür. Eğer Rabbinden umduğun (beklemek durumunda olduğun) bir rahmet için onların yüzlerine bakamıyorsan, hiç olmazsa kendilerine gönül alıcı bir söz söyle. Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır, (kaybettiklerinin) hasretini çeker durursun.” (İsrâ suresi, 23-29. ayetler.) Bu ayetlerde Rabbimiz bizlerden anne ve babamıza iyi davranmamızı, niyetlerimizi düzelmemizi, günahlardan tövbe etmemizi, akraba ve ihtiyaç sahiplerine yardım etmemizi emretmektedir. Cimrilik ve israftan kaçarak, cömert bir kişi olmamızı istemektedir.

1. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Tarihî camilerimizden Sultan Ahmet Cami değerlerimiz açısından bakıldığında hangi kısımda yer alır?
A) Maddi B) Manevi C) Hem maddi hem manevi D) Tarihî
2. Toplum tarafından benimsenmiş, yüzyıllardır yaşanılan ama yazılı bir kuralı olmayan uygulamalara ne ad verilir?
A) Kanun B) Tüzük C) Örf-Âdet D) Maddi Değer
3. Ezanlarımız, bayrağımız ve inanç esaslarımız değerlerimiz açısından düşünüldüğünde aşağıdakilerden hangisine örnek gösterilebilir?
A) Hem maddi hem manevi B) Kültürel
C) Maddi D) Manevi
4. “Kişi dostunun dini üzeredir. Bu yüzden her biriniz, kiminle dostluk ettiğine dikkat etsin.” (Tirmizi, Zühd, 45.) **hadisinde kişilik oluşumuna etki eden hangi etmenden söz edilmektedir?**
A) Anne-Baba B) Okul
C) Teknoloji D) Arkadaş Çevresi
5. Temel değerlerimizi sıraladığımızda aşağıdakilerden hangisi bu sıralamada yer **almaz?**
A) Adalet B) Şecaat C) Mükemmellik D) İffet
6. “Şüphesiz Allah; adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla yardım etmeyi emreder; hayasızlığı, fenalığı ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.” (Nahl suresi, 90. ayet.)
Yukarıdaki ayette temel değerlerimizden hangisinden bahsedilmemiştir?
A) Şecaat B) Hikmet C) Adalet D) İffet

7. “(Yapacağınız hayırlar,) kendilerini Allah yoluna adanmış, bu sebeple yeryüzünde kazanç için dolaşamayan fakirler için olsun. Bilmeyen kimseler, iffetlerinden dolayı onları zengin zanneder. Sen onları simalarından tanırsın çünkü onlar yüzsüzlük ederek istemezler. Yaptığınız her hayrı muhakkak Allah bilir.” (Bakara suresi, 273. ayet.)

Bu ayette geçen “iffetlerinden dolayı” ifadesi ile ne kastedilmiştir?

- A) Zenginlik
B) Gözü ve gönlü tokluk
C) Kahramanlık
D) Adalet

8. “Bir kısım insanlar, müminlere: ‘Düşmanlarınız olan insanlar, size karşı asker topladılar; aman sakının onlardan!’ dediklerinde bu, onların imanlarını bir kat daha arttırdı ve ‘Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!’ dediler.” (Ali İmran suresi, 173. ayet.)

Bu ayette bahsedilen temel değer aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İffet
B) Adalet
C) Hikmet
D) Şecaat

9. Dengeli olma, orta yol üzerinde bulunma, adalet niteliği taşıma anlamlarında kullanıldığı gibi; gerçeği ifade eden her türlü söz, gereksiz lafızlardan arındırılmış akla uygun söz anlamlarına da gelir.

Tanımı yapılan temel değerimiz aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hikmet
B) Şecaat
C) Adalet
D) İffet

10. “Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır, (kaybettiklerinin) hasretini çeker durursun.” (İsrâ suresi, 23-29. ayetler.)

Bu ayetlerde tavsiye edilen güzel ahlak ilkesi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Cimrilik
B) Cömertlik
C) Savurganlık
D) Kahramanlık

2.

ÜNİTE

GÖNÜL COĞRAFYAMIZ

● Hazırlık Soruları

1. İslam Medeniyeti deyince aklımıza neler geliyor?
2. İslam Medeniyeti hangi coğrafyalara yayılmıştır?
3. Gönül coğrafyamız deyince ne anlıyoruz?

● Neler Öğreneceğiz?

Bu üniteyi tamamladığınızda;

1. İslam medeniyeti kavramını izah edebileceksiniz.
2. İslam medeniyetinin, dünyanın farklı bölgelerindeki etkilerini fark edebileceksiniz.
3. Hucurât suresi 13. ayette verilen mesajları değerlendireceksiniz.

● Anahtar Kelimeler

- gönül coğrafyamız
- kültür
- medeniyet

1. İSLAM MEDENİYETİ VE ÖZELLİKLERİ

İslam medeniyeti deyince aklımıza ne gelir?

Medeniyet, şehre mensup olan, şehirli anlamlarına gelen Arapça bir kelimedir. **Medeniyet**, ortak özellikler gösteren sosyal gruplar veya bunların bütününe verilen isimdir. Medeniyet, farklı kültürlerin bir araya gelmesi ile oluşur. Örneğin, Türk ve Arap kültürü birbirlerinden farklıdır ama her ikisi de İslam medeniyetinin bir parçasıdır.

Bu açıdan medeniyet kültürden daha geniş kapsamlıdır. Kültür, bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerlerin bütününe verilen isimdir. Örneğin, misafire çay ikram etmek kültürümüzün temel ilkelerindendir. Her toplumun kendine ait bir kültürü vardır çünkü her toplumun, giyim alışkanlıkları, yeme içme tarzı birbirinden farklıdır.

Medeniyet, İslam medeniyeti, Batı medeniyeti gibi büyük tarihî oluşumları ifade içinde kullanılabilir. Günümüzde medeniyet kavramı yerine uygarlık kavramı da kullanılmaktadır.

DÜŞÜNELİM

“Ahmed Cevdet Paşa’ya göre medeniyet toplu hâlde yaşamanın gereğidir ve insan, doğası gereği zaten medeniyete yatkındır. Medeniyet, toplumların göçebelik ve yerleşik aşamasından sonra üçüncü ve son aşamasını oluşturur. Bu merhaleye ulaşmanın temel şartı insanın kemâle erdirilmesidir ki bu da ancak eğitimle mümkündür...”

Cemil Meriç, Umrandan Uygarlığa, s.81

Verilen metne göre medeniyetin oluşumuna etki eden temel neden nedir?

İSLAM MEDENİYETİ

Sizce İslam Medeniyetinin izleri neler olabilir?

Bir inanç biçimi olarak İslamiyet, İslam medeniyetinin kaynağıdır. İslam medeniyeti ilk insan, aynı zamanda ilk peygamber olan Hz. Âdem’le (a.s.) başlamış ve peygamberler halkasının hâtemi (sonuncusu) olan Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) ile beraber olgunlaşarak kemâle ulaşmıştır. Bu gerçeği yüce kitabımız Kur’an-ı Kerim şöyle beyan etmektedir: “...Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam’ı seçtim...” (Maide suresi, 3. ayet)

İslam’ı kabul eden, yaşayan toplumların tarih boyunca ortaya koydukları maddi ve manevi kazanımların tümüne birden İslam Medeniyeti denir. İslam medeniyetinin temelini vahiy kültürü oluşturur. Kur’an-ı Kerim ve Peygamberimizin sünnetinden beslenerek, gelişen bu kültür, zamanla günlük yaşamın her alanında olduğu gibi, mimariden el sanatlarına, yazıdan hat sanatına, sanattan edebiyata her alanda kendini göstermiş ve İslam medeniyetini oluşturmuştur. Müslümanlar, araştırmaya ve gelişmeye açık bir toplum olarak, İslam’ı yaymak için yaptıkları fetih, tebliğ faaliyetleri ve ticaret yolu ile diğer medeniyetlerle her zaman iletişim içerisinde olmuşlar, farklı medeniyetlerin tecrübelerinden ve kazanımlarından kendi inanç ilkelerine ters düşmemesi koşulu ile yararlanmışlardır.

Bu sayede diğer toplumların düşünme tarzlarını, ekonomik sistemlerini, siyasi düzenlerini ve ilmi miraslarını yakından tanımışlardır. Müslümanların önyargısız olarak iletişime ve gelişmeye açık olan bu yaklaşımları sayesinde, İslam medeniyeti daha çabuk gelişmiştir. İslam medeniyetinin oluşumunda Arap, Türk, Fars ve Hint kültürlerinin etkisi olmuştur.

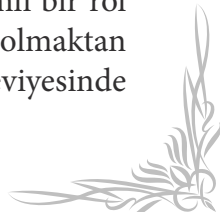
İslam medeniyetinin kuşatıcı tasavvur ve tutumu sayesinde, başka toplumlarda karşılık bulmasına ve yayılmasına vesile olmuştur çünkü İslam medeniyeti her zaman insanların ihtiyaçlarını karşılayan, günlük yaşam, bilim, sanat, mimari, hukuk ve eğitim gibi alanlarda kendine özgü sistemler inşa etmiştir. İslam medeniyeti bu özgünlüğü ile yeni tanıştığı toplumlarda baskıcı ve zorlayıcı bir yol ile değil de kendini kabul ettirici bir yöntem izlemiştir. Bu yüzden dünyanın her coğrafyasında vahiy kaynaklı bu medeniyetin izlerini görmek mümkündür.

İslam medeniyeti Asr-ı Saadet dönemi diye isimlendirdiğimiz, Peygamberimizin (s.a.v.) dönemi ile başlar, dört halife dönemi ile devam eder. Emeviler zamanında oluşum, Abbasiler zamanında gelişim süreci ile devam eden İslam medeniyeti, Selçuklular zamanında gelişimini devam ettirmiştir. Osmanlı devleti zamanında da tüm birimleri ile en parlak zamanını yaşamıştır.

Kısa bir zamanda gelişip büyüyen İslam medeniyeti, Cebeli Tarık Boğazı'ndan Çin Seddi'ne kadar uzanan bir alana tesir etmiştir. Müslümanlar fethettikleri yerlerin halkına şefkat ve merhametle davrandılar. Müslümanlar fen, sanat, tıp, iktisat, edebiyat gibi ilimlerde en büyük medeniyeti kurdular. İslam medeniyeti Asya, Afrika ve Avrupa'nın önemli bir kısmını içine almakla kalmamış, Batı medeniyetinin gelişmesinde de önemli bir rol oynamıştır çünkü araştırma ve ilimle meşgul olmayı nafîle ibadetlerle meşgul olmaktan daha üstün tutan, bu yolla ilmi teşvik eden, âlimin mürekkebinin şehidin kanı seviyesinde

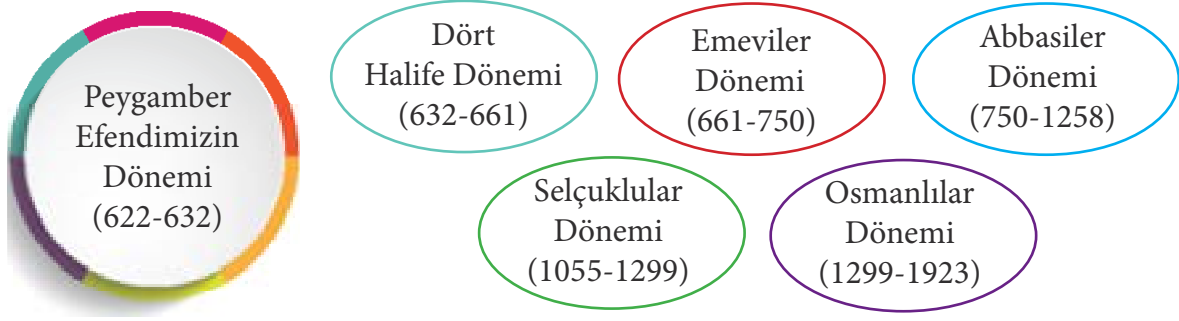

Görsel 2: Nusret Çolpan'ın minyatür eserlerinden.

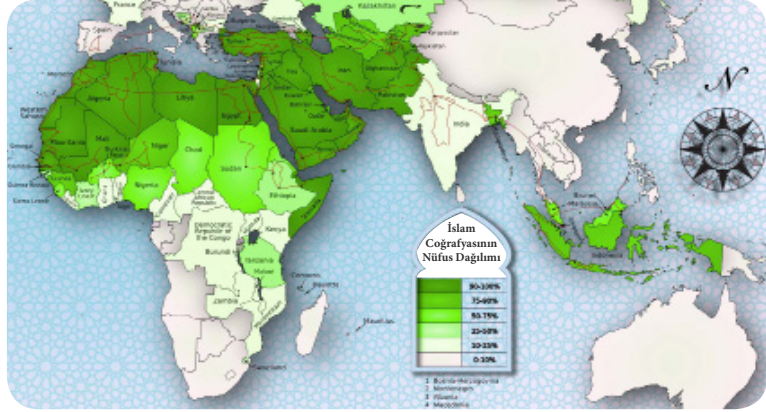
tutan bir dinin mensubu, elbette ki ilim ve fenle meşgul olacak hem kendi medeniyetini geliştirecek hem de tüm insanlığa ışık saçacaktır. İşte bu sayede İslam medeniyeti, diğer medeniyetlere nazaran daha yüksek bir seviyeye ulaşmıştır. İslam medeniyeti Gazali, Farabi, İbn Haldun, İbn Sina, İbn Rüşd, Ali Kuşçu, Mimar Sinan gibi ilim adamları ile tıp, matematik, mimari, astronomi, sosyoloji ve felsefe gibi alanlarda, tüm medeniyetlere örnek olacak eserler ortaya koymuştur.

İslam Medeniyetinin Geçmiş Dönemleri

2. İSLAM MEDENİYETİNİN FARKLI COĞRAFYALARDAKİ İZLERİ

İslam dini, sadece ilk ortaya çıktığı Hicaz bölgesi olarak isimlendirdiğimiz Arap Yarımadası'nda kalmamış dünyanın dört bir yanına yayılmıştır. İslam'la yeni tanışan bu toplumlarda, bu dinin inanç ve ahlak ilkelerini kendi arzu ve istekleri ile kabul ederek Müslüman olmuşlardır. Müslümanların kendi inançlarını tebliğ ederken baskıcı bir tutum takınmadan, onları özgür bırakmaları İslam'ın daha rahat ve kolay şekilde, büyük coğrafyalara yayılmasına vesile olmuştur. İslam medeniyetinin izlerini, başta Asya kıtası olmak üzere, Avrupa ve Afrika'da görmek mümkündür.

Görsel 3: İslam Coğrafyasının Nüfus Dağılımı

İslam'ın, farklı coğrafyalarda ve farklı kültürler tarafından benimsendiği ve dinin özüne ters düşmeyen âdetleri yasaklamadığı için, İslam medeniyeti zenginleşerek dünyanın dört bir tarafına yayılmıştır. İslam medeniyetinin izlerini gördüğümüz başta Hicaz olmak üzere, Kudüs ve çevresi, Şam ve Bağdat bölgesi, İran, Horasan, Türkistan ve Mâverâunnehir Bölgeleri, Hint Alt Kıtası, Anadolu ve Balkanlar, Kuzey Afrika (Mısır ve Mağrip Bölgesi), Endülüs bizim gönül coğrafyamızı oluşturan bölgelerdir.

İslam'a dair izlerin bulunduğu bu bölgeler, bütün Müslümanlar için ortak bir değer ve gönül coğrafyasıdır çünkü bu coğrafyada yaşayan Müslümanların, mukaddesatı ve manevi değerleri birdir. Örneğin dinimizin direği olan namaz ibadetimizdeki yöneldiğimiz

kiblemiz bir olup, Kâbe-i Muazzama'dır. İslam'ın beş şartından biri olan hac ibadeti yine Kâbe-i Muazzama ziyaret edilerek yapılır. Dinî bayramlarımızı bir ve beraber kutlarız. Dünyanın neresinde olursa olsun bir Müslümanın sevinci ile mutlu olur, üzüntüsü ile kederleniriz. Bu coğrafya bizim inanç coğrafyamızdır.

Peygamber Efendimiz, **“Mü'minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar.”** (Buhari, Edep, 27) buyurarak, birbirimize karşı nasıl kenetlenmemiz gerektiğini bildirmiştir. Bizlere düşen bu gönül coğrafyasını daha da zenginleştirmek ve bu beraberliği gelecek kuşaklara aşılaktır. Bugün bu coğrafyalarda sınırlar vardır ama gönül coğrafyasının temeli inanç üzere atıldığı için, ırklar, diller ve renkler Müslümanlar için bir ayrım unsuru değil, Allah'ın (c.c.) yarattığı bir zenginliktir.

Nasıl ki, aynı anne babadan doğan çocuklar biyolojik kardeş oluyorsa bizler de aynı Allah'a (c.c.), aynı peygambere ve aynı kitaba inanan insanlar olarak din kardeşi oluyoruz. Manevi olan bu kardeşlik maddi olan biyolojik kardeşlikten daha da ileri olan bir birlik ve beraberlik unsurudur. Gönül coğrafyamızın temelini de bu din kardeşliği tesis eder.

İslam medeniyetinin dünyanın dört bir tarafına taşınmasında İslam'ı yaymak isteyen bu uğurda canını ortaya koyan komutanlar, gönül sultanları ve din âlimleri önemli bir yer teşkil eder. Örneğin Sultan Alparslan, Malazgirt Zaferi ile Anadolu'nun kapısını Müslümanlara açmış, gönül sultanları Hoca Ahmet Yesevi, Mevlâna Celâleddin Rumi ve Hacı Bektaş Veli gibi âlimler, eserleri ve yetiştirdikleri öğrencileri sayesinde de kalpler imanla buluşarak, İslam medeniyetinin sağlam temelleri atılmıştır.

Görsel 4: Hoca Ahmet Yesevi Türbesi. (Türkistan)

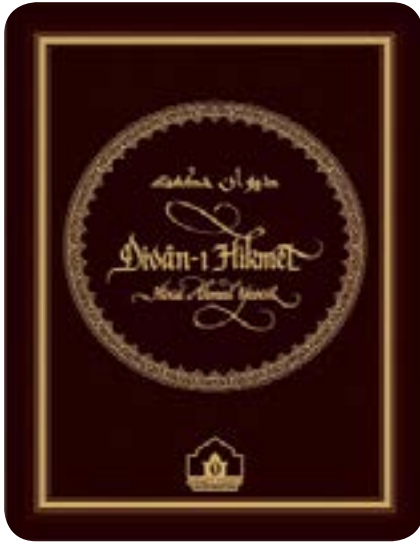

Görsel 5: Mevlâna Türbesi. (Konya)

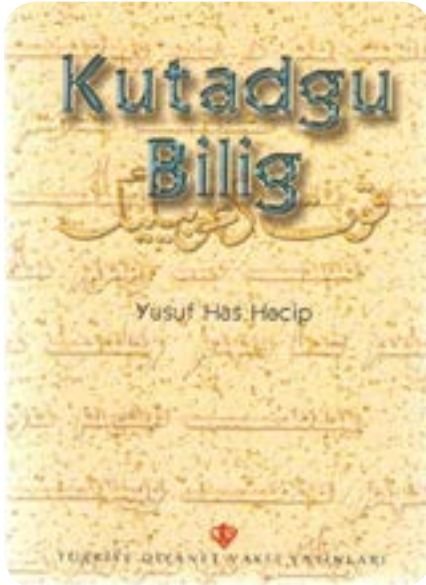

Görsel 6: Hacı Bektaş Veli Türbesi.(Nevşehir)

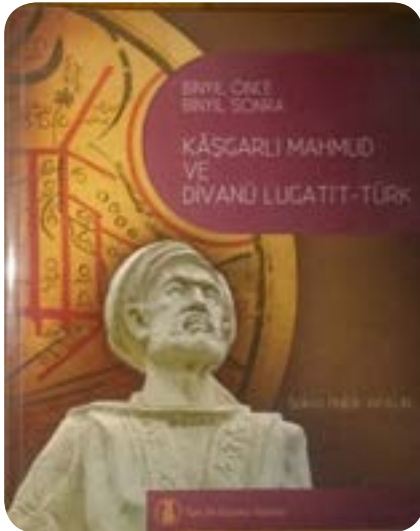

Görsel 7: Divan-ı Hikmet

Görsel 8: Kutadgu Bilig

Görsel 9: Divanü Lugatit-Türk

Tarık b. Ziyad, askerine, ölümden korkmadığını-
zı biliyorum fakat ölmek çare değildir, hedefimiz öl-
mek değil İslam'ı yaymaktır diyerek Endülüs kapılarını
Müslümanlara açmıştır. Hindistan'ın İslam'la tanışması
da Gazneli Sultan Mahmut komutasında olmuştur.

İslam'ın değişik coğrafyalarda yayılmasının sebep-
lerinden biri de Müslüman tüccarlardır. İslam'ın ken-
dilerine verdiği helal kazanç, adalet ve dürüstlük gibi
meziyetler gittikleri coğrafyalardaki insanları etkile-
miş ve İslam medeniyetinin yerleşmesine büyük katkı
sağlamışlardır. Kervansaraylar, hanlar bu etkinin gü-
nümüze kadar şahitlik eden unsurlarıdır.

İslam'ın değişik coğrafyalara yerleşmesini sağlayan
sebeplerden birisi de dildir. İslam medeniyeti Arapça,
Türkçe ve Farsça olarak kaleme alınan eserlerle kurum-
sallaşmış ve bu sayede daha geniş coğrafyalara yayıl-
mıştır. İslam âlimleri tıp, matematik, fen bilimleri alan-
larında birçok eseri Arapçaya çevirmişlerdir. Abbasiler
zamanında kurulan Beytü'l-Hikme bunun en güzel ör-
neklerindendir.

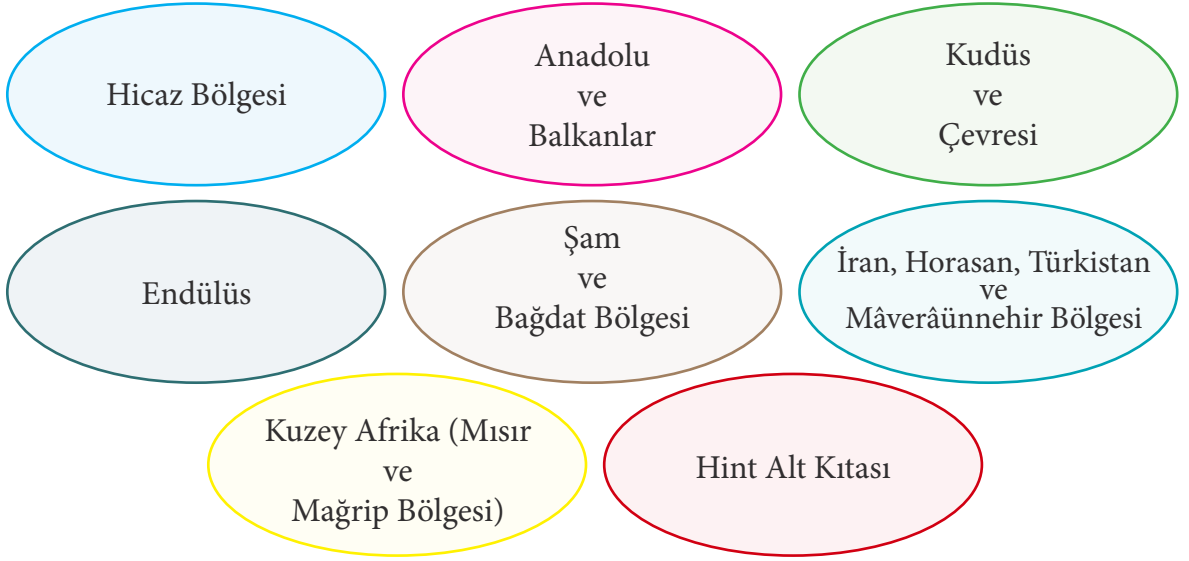
Hoca Ahmed Yesevi'nin "Dîvân-ı Hikmet'i", Yusuf
Has Hacib'e ait "Kutadgu Bilig", Kaşgarlı Mahmut'un
"Dîvânu Lugâtî't-Türk'ü" Türkçe olarak kaleme alınan
ve İslam medeniyetinin gönül coğrafyamızda karar kıl-
masında etkili olan eserlerdir. İbn-i Sina'nın "el-Kanun
fi't-Tıp" isimli eseri ve İbn-i Haldun'un "Mukaddime-
si" Arapça olarak, Mevlânâ'nın "Mesnevi'si" de Farsça
olarak yazılan gönül coğrafyamızı şekillendiren eser-
lerdendir.

1. UYGULAMA

İslam Medeniyetinin Geçmiş Dönemlerinden
Örnekler:

1. Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)
dönemi
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

İslam Medeniyetinin İzlerini Taşıyan Gönül Coğrafyamız

Hicaz Bölgesi

Arap Yarımadası İslam'ın ortaya çıktığı ve yeryüzüne dağıldığı bir yerdir. Hicaz bölgesinin kuzeyinde Ürdün, güneyinde ise Yemen vardır ve Kızıldeniz'in doğusunda yer alır.

Bölgenin en önemli şehri Mekke, Medine ve Taif'tir. Mekke kiblemiz olan Kâbe-i Muazzama'nın bulunduğu ve Peygamberimizin doğduğu bir şehirdir. Medine ise Mekke müşriklerinin baskılarından bunalan Peygamberimize ve sahabelerine kucak açarak yurt olan ve İslam devleti ve medeniyetinin temellerinin atıldığı bir şehirdir. Hicretten önceki ismi Yesrib'tir. Peygamberimizin teşrifiyle Medine-i Münevvere ismi ile anılır olmuştur.

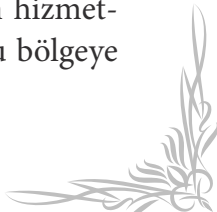
Görsel 10: Kabe-i Muazzama

Görsel 11: Mescid-i Nebi

Hicaz bölgesi, İslam'ın ilk doğduğu bölge olarak ve Kiblemiz olan Kabe'yi içerisinde bulundurmasından dolayı gönül coğrafyamızın merkezinde yer alır. Milyonlarca Müslüman her yıl İslam'ın beş şartından biri olan Hac ibadetini yerine getirmek için bu kutsal topraklara giderler.

Şanlı ecdadımız Osmanlı padişahları da kendilerini "Mekke ve Medine'nin hizmetkârı" anlamına gelen "Hâdimü'l-Harameyn" sıfatıyla isimlendirmişlerdir ve bu bölgeye birçok hizmet götürmüşlerdir.

MESCİD-İ AKSA

Mescid-i Aksa'yı gördüm düşümde,
Bir çocuk gibiydi ve ağlıyordu.
Varıp eşiğine alnımı koydum,
Sanki bir yer altı nehir çağlıyordu.
Gözlerim yollarda bekler dururum,
Nerde kardeşlerim diyordu bir ses.
İlk Kiblesi benim ulu Nebî'nin,
Unuttu mu bunu acaba herkes.
Burak dolanırdı yörelerimde,
Miraca yol veren hız üssü idim.
Kutsallığım belli şehir ismimden,
Her yana nur saçan bir kürsü idim.
Hani o günler ki binlerce mümin,
Tek yürek hâlinde bana koşardı.
Hemşehrim nebiler hâtırı için,
Cevaba erişen dualar vardı.
Şimdi kimsecikler varmaz yanıma,
Müminden yoksunum tek ve tenhayım.
Rüzgârlar silemez gözyaşlarımı,
Çöllerde kayıp bir yetim vahayım.
Mescid-i Aksa'yı gördüm düşümde,
Götür Müslüman'a selam diyordu.
Dayanamıyorum bu ayrılığa,
Kucaklasın beni İslam diyordu.

Mehmet Akif İNAN

Kudüs ve Çevresi

Müslümanların ilk kiblesi Mescid-i Aksa'yı bağrında barındıran Kudüs, gönül coğrafyamızda önemli bir yere sahiptir. Mescid-i Aksa hicretten sonra on altı veya on yedi ay kadar Müslümanlara kible olmaya devam etmiş, daha sonra Kâbe-i Muazzama Peygamberimize inen vahiy ile kible olarak tayin edilmiştir. Kudüs, kutsal şehir, mabet şehri gibi anlamlara gelir. Kudüs'ün tarihi çok eskilere dayanır.

Kudüs'ün gönül coğrafyamızda yer almasının nedenlerinden biri de Peygamberimizin miraç hadisesinde, Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götürülüp, oradan da Yüce Rabbimizin huzuruna çıkarılması mucizesinde yer almasındandır. Kur'an-ı Kerim'de miraç hadisesinin anlatıldığı İsrâ suresinin birinci ayetinde **“Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir.”** Mescid-i Aksa ve çevresini mübarek kıldığımız yer olarak nitelendirilen Kudüs açıkça zikredilmektedir.

Kudüs Hz. Ömer'in halifeliği zamanında 638'de fethedilmiştir. Müslümanların müsamaha ve adalet anlayışı sayesinde Kudüs bütün insanların ve dinlerin ortak kültür ve medeniyet şehri olmuştur.

Emeviler zamanında Müslümanlar Kudüs'e Mescid-i Aksa ve Kubbetü's Sahra'yı inşa etmiş; Kudüs, inşa edilen medrese ve kütüphanelerle önemli bir ilim merkezi hâline gelmiştir. Filistin'in Gazze şehrinde dünyaya gelen İmam Şâfiî bu medresede dersler vermiştir. Sufilerden Râbiatü'l Adeviyye de Kudüs'de yaşamıştır.

Kudüs, Abbasiler ve Fatımiler döneminde dinî, ilmî ve ticari bir merkez olmuştur. Kudüs, 1099-1187 yılları arasında haçlı işgali altında kalmıştır. İslam Halifesi Hz. Ömer, 638 yılında Kudüs'ü fethettiğinde orada bulunan Hristiyanlara can ve mal güvenlikleri konusunda teminat vererek onlarla anlaşma imzalamıştır ancak Haçlılar, Kudüs'ü işgal ettiklerinde hem Müslümanlara hem de Müslümanlara yardım ettikleri gerekçesi ile Musevilere hayat hakkı tanımamışlardır. Kudüs 1187 yılında Hıttin Savaşı'nda Selahaddin-i Eyyubi tarafından haçlı işgalinden tekrar kurtarılmıştır. Kudüs daha sonra Memluklerin hâkimiyeti altına girmiştir.

Görsel 12: Kudüs ve Mescidi Aksa

Kudüs, Osmanlı padişahlarından Yavuz Sultan Selim tarafından 1516 yılında fethedilerek 1917 yılına kadar 400 sene Osmanlı İmparatorluğu himayesinde kalmıştır. Osmanlı İmparatorluğu Kudüs'e birçok eser yaptırmıştır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde, Kubbetü's-Sahra tamir ettirilerek, bugün hâlâ varlığını devam ettiren surlar inşa ettirilmiştir. Şehre su taşıyan kanallar ve havuzları tamir ettirilerek, çeşmeler inşa ettirilmiştir. Şehirde birçok medrese kurulmuş, bu medreseler vakıflarla desteklenerek, mutasavvıflar için birçok tekke ve zaviye inşa ettirilmiştir.

Sultan ikinci Abdülhamit Han, Yahudilerin Filistin'le ilgili emellerini önleyici tedbirler almış ancak Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti'nin bölgeden çekilmesi ile Kudüs için sıkıntılı bir dönem başlamıştır.

Gönül coğrafyamızın önde gelen şehirlerinden olan Kudüs ve Mescid-i Aksâ günümüzde de bizlerin kalbinde ve gönlünde önemli bir yere sahiptir. Millet olarak mazlum Filistin halkının yanında yer aldık ve bundan sonra da yer almaya devam edeceğiz.

Şam ve Bağdat Bölgesi

Şam bölgesi; Suriye, Filistin, Lübnan ve Ürdün bölgelerine verilen bir isimdir. Bilâd-ı Şam olarak da isimlendirilir. Şam bölgesi, Hz. Ömer (r.a.) zamanında Müslümanlar tarafından fethedilmiş daha sonra Emevi Devleti'nin başkenti olmuştur. Emeviler zamanında inşa edilen Emevi Camii, o dönemden günümüze kadar ayakta kalabilen İslam mimari sanatının en güzel örneklerindendir.

Görsel 13: Emevi Camii (Şam)

Selçuklular zamanında Şam, yapılan medreselerle önemli bir ilim ve kültür merkezi hâline gelmiş, 1516 yılında Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında Osmanlı idaresi altına girmiştir. Şam, Kanuni Sultan Süleyman'ın Mimar Sinan'a inşa ettirdiği Süleymaniye Külliyesi, camiler, hanlar ve kervansaraylarla tam bir Osmanlı şehri olmuş ilim ve medeniyet merkezi hâline gelmiştir.

2011 yılında Suriye'de başlayan iç karışıklık bir iç savaşa dönüşmüştür. Bugün millet olarak memleketimize sığınmak zorunda kalan Suriyeli din kardeşlerimize yardım elimizi uzatarak, gönül coğrafyamızın kanayan bir yarasına merhem olmaya çalışıyoruz.

Bağdat, Abbasi halifesi Ebu Cafer el-Mansur tarafından kurulmuştur. Bağdat şiirlere konu olacak şekilde şan ve şöhrete sahip şehir olarak ilim ve kültür merkezi olmuştur. Selçuklu veziri Nizamü'l-Mülk adına kurulan Nizamiye medreseleri ilim ve kültür açısından önemli bir üne sahiptir. Özellikle tercüme faaliyetlerinde ün yapmış Beytü'l-Hikme de Bağdat tarihinde önemli bir yere sahiptir. Mansur Camii Bağdat'ın en büyük camilerindendir.

Görsel 14: Abdulkadir Geylani'nin Türbesi (Bağdat)

Görsel 15: İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin Türbesi (Bağdat)

Kadiri tarikatının kurucusu Abdulkadir Geylani ve Hanefi mezhebinin hocası İmam Azam Ebu Hanife'nin türbeleri Bağdat'tadır.

1258 yılında Bağdat Moğol istilasına uğramış, çok sayıda insan öldürülmüş, camilerine ve kütüphanelerine zarar verilmiştir. Moğol istilas, Abbasi devletine son verdiği gibi İslam kültür ve medeniyetine de zarar vermiştir.

Bağdat, 1534 yılında Osmanlı padişahlarından Kanuni Sultan Süleyman döneminde Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlı döneminde kültürel açıdan eski önemini yeniden kazanmıştır.

İran, Horasan, Türkistan ve Mâverâünnehir Bölgesi

İran, Hz. Ömer (r.a) döneminde fethedilerek İslam beldesi hâlini almıştır. İran 1.643.000 kilometrekarelik geniş yüz ölçümü ve kalabalık nüfusu ile İslam coğrafyasında yer alır. Petrol ve dünyanın ikinci doğal gaz rezervlerine sahip bir ülkedir.

Horasan, güneşin doğduğu yer, güneş ülkesi anlamına gelmektedir. Horasan, tarihte İran'ın kuzey doğusunda yer alan, geniş bir coğrafyayı kapsıyordu. Günümüzde, Nişabur, Merv, Belh, Herat gibi tarihî şehirlerin bulunduğu coğrafyaya verilen isimdir. Horasan; Tacikistan, Afganistan ve İran topraklarını içine alan geniş bir coğrafyadır. Nüfusunun çoğunluğunu Türkler oluşturur. Yer altı madenleri açısından önemli bir coğrafyadır. Özellikle Kur'an ilimleri ve tefsir sahasında ön plana çıkan âlimler yetiştirmiştir ki, Mukâtil bin Süleyman bunlardandır. Tasavvuf tarihî açısından da önemli bir yere sahiptir. İbrahim bin Ethem, Bişr el Hafi, Hâtim el-Esam, Bâyezâzid-i Bistâmî gibi sufilerin yetiştiği bir coğrafyadır. Mevlânâ Cemaleddin Rumi burada doğmuş daha sonra Anadolu'ya göç etmiştir. Tasavvufta Horasan erenleri diye anılan sufiler burada yetişmiştir. Bu coğrafyadan Anadolu ve Balkanlara göç eden bu dervişler sayesinde İslam dini geniş bir coğrafyaya yayılmıştır.

Uygur ve Kazak Türkleri ile diğer Türk gruplarının oluşturduğu Çin hâkimiyetindeki bölgeye Doğu Türkistan, 1924'ten sonra Sovyet hâkimiyetine giren alana da Batı Türkistan denir. Türkistan, Türklerin yurdu anlamına gelmektedir. Semerkant, Merv, Buhara ve Kaşgar, Türkistan'da yer alan İslam medeniyetinin izlerini günümüze kadar aktaran önemli şehirlerdendir. Türkistan coğrafyasındaki Müslümanlar, olumsuz yaşam

Görsel 16: Şah-ı Nakşibend Hazretlerinin Türbesi. (Buhara)

Görsel 17: İmam Mâturidi Hazretlerinin Türbesi.(Semerkant)

koşullarına rağmen birçok âlim ve mutasavvıf yetiştirmişlerdir. İmam Buhari, İmam Tirmizî, Dârimi, İmam Mâturidi, Ebü'l-Leys es-Semerkindî, Farabi, İbn Sinâ, Zemahşerî, Ali Kuşçu bu âlimlerdendir. Piri Türkistan olarak ünlenen Hoca Ahmet Yesevi ve onun yetiştirdiği Alperen dervişlerinin Anadolu'muzun İslamlaşmasında büyük emekleri olmuştur. Günümüzde bile Anadolu'nun en ücra köşelerinde hâlâ tasavvufun o inceliklerini ve eserlerini görmekteyiz. Bizi İslam'la tanıştıran bu coğrafyaları unutmamalı buralara sahip çıkmalıyız.

Mâverâünnehir, kelime anlamı olarak **nehrin öbür yakası** anlamına gelir, Orta Asya'da Seyhun ve Ceyhun nehirleri arasındaki 660.000 kilometrekarelik alana verilen bir isimdir. Mâverâünnehir, Türkistan coğrafyasında yer alan bir bölgedir. Burada İslam'ın kubbesi diye isimlendirilen Buhara ve Semerkant şehirleri bulunmaktadır. İslam tasavvuf alimlerinden Şah-ı Nakşibend hazretleri Buhara'lıdır.

Hint Alt Kıtası

Hint Alt Kıtası Hindistan ve Pakistan'ı kapsayan bir bölgedir. Hindistan Çin'den sonra nüfusu en fazla olan bir ülkedir. Müslüman nüfus açısından da bakıldığında Endonezya ve Pakistan'dan sonra Müslüman nüfusun en çok yaşadığı bir ülkedir.

Hindistan, Emevi halifesi Ömer bin Abdülaziz döneminde İslam'la tanışmıştır. Gazneli Sultan Mahmut, Hindistan'a on yedi sefer düzenleyerek İslam'ın bu coğrafyada daha hızlı yayılmasına zemin hazırlamıştır.

Gazneli Sultan Mahmut, Hindistan'da birçok yere cami inşa ettirerek ve dini anlatacak hocalar getirterek İslam kültürünün buralarda yerleşmesine katkı sağlamıştır. Hindistan'da İslam ve tasavvufun yerleşmesinde Nakşibendi tarikatına mensup İmam-ı Rabbâni hazretlerinin çok etkisi olmuştur.

Görsel 18: Tac Mahal. (Hindistan)

Hindistan, Gazneliler ve Babürler gibi Türk-İslam devletlerinin egemenliği altında kalarak Türk kültürü ile de tanışmışlardır. Türk-İslam kültürü birçok mimari eserle Hindistan'a zenginlik katmıştır. Babürler döneminde inşa edilen, dünyanın yedi harikasından biri sayılan Taç Mahal, bu coğrafyadaki İslam kültür ve medeniyetinin başta gelen örneklerindendir.

Kurtuluş Savaşı yıllarında bu coğrafyadaki Müslümanların ül-

kemize yaptıkları yardımlar, bizler tarafından hiç unutulmamıştır.

İmam Râbbani ve Şah Veliyullah Dihlevi gibi din âlimleri vermiş oldukları eserler ve yetiştirmiş oldukları talebeler ile İslam medeniyetinin yerleşmesine katkı sağlamışlardır.

Yine bu coğrafyada yetişen son dönem şair ve düşünürü Muhammed İkbal'de yazdığı eserleri ile İslam düşüncesine katkı sunmuştur.

Anadolu ve Balkanlar

Sultan Alparslan'ın 1071 Malazgirt zaferi ile kapılarını Türk-İslam medeniyetine açan Anadolu, Ahmet Yesevi ve onun dervişleri ile İslamiyet'i özümsemiş ve İslam'ın hadimi yani hizmetkârı olmuştur. Altı yüzyıl İslam'ın sancaktarlığını yapan Şanlı Ecdadımız Osmanlı

Devleti'nin kurulduğu ve bugün de Türkiye Cumhuriyeti Devleti olarak hâlâ üzerinde yaşadığımız vatan toprağının adıdır Anadolu. Osmanlı padişahları kendilerine "Hâdimü'l-Haremeyn" (Mekke ve Medine'nin hizmetçisi) ismini vermişlerdir. 1071 yılında Türk yurdu hâline gelen Anadolu İslam'ın merkezi olmuş ve Yavuz Sultan Selimle beraber tüm Müslümanları temsil eden Hilafet merkezi olmuştur. Anadolu'nun her karışında Türk-İslam eserlerini ve kültürünü görmek mümkündür.

Anadolu toprağı; Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli, Molla Fenâri, Aziz Mahmut Hüdayi, İsmail Hakkı Bursevî, Elmalılı Hamdi Yazır ve Mehmet Akif Ersoy gibi eserleri ve yetiştirdikleri talebelerle hem kendi zamanlarına hem de günümüze ışık tutan birçok âlim ve sufi yetiştirmiştir.

Coğrafi ve tarihî konumundan dolayı geçmişten bugüne işgalci emperyalist güçlerin hedefi olan ama bağrındaki imanlı gönüllerle her seferinde bu işgalcilere dur diyerek ümmetin umudu olan gönül coğrafyamızdır Anadolu. Dünyanın neresinde olursa olsun mazlumun imdadına koşan, kendisine yönelenlere kapılarını ardına kadar açan bir coğrafyadır Anadolu. Peygamber duasına mazhar olmak için gemileri karadan yürüten, din için, vatan için, bayrak için henüz on beş yaşındaki evladının eline kına yakarak vatana kurban edenlerin diyarıdır Anadolu. Elinde hiçbir silahı olmadan hain tanklara karşı vücudunu siper eden erlerin meydanıdır Anadolu.

Görsel 19: İmam-ı Rabbani Hazretlerinin Türbesi. (Hindistan)

Görsel 20: Kurtuluş Savaşı Kahramanları.

Anadolu'nun batıya uzanan kolu ise Balkanlardır. Balkanlar Anadolu'nun kuzeybatısı ve Avrupa'nın güneydoğusunu içine alan bölgedir. Ülke olarak ise Türkiye (Trakya), Bosna Hersek, Karadağ, Kosova, Makedonya, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan, Hırvatistan, Slovenya ve Sırbistan yer alır. Bölge Osmanlı Devleti zamanında İslam'la tanışmıştır. Fethedilen bölgelere yerleştirilen Türkmen boyları sayesinde İslamiyet bu coğrafyada hızlı bir şekilde yayılmıştır. Osmanlı Devleti'nin bir politikası olarak, fethettikleri ülke insanlarını inanç ve yaşayışlarında serbest bırakmışlar, Müslüman olmaları konusunda hiçbir kimseyi zorlamamışlardır. Osmanlı zamanında bu coğrafyada huzur ve güven ortamı vardı. Osmanlı idaresindeki Boşnaklar ve Arnavutlar, Osmanlı'nın İslam anlayışından etkilenerek zamanla Müslüman olmuşlardır. Günümüzde Balkan ülkelerinde çok sayıda Müslüman yaşamaktadır.

Görsel 21: Sultan Ahmet Camii (İstanbul)

Görsel 22: Süleymaniye Camii (İstanbul)

Balkanlarda cami, medrese ve han gibi İslam kültürünün izlerini görmek mümkündür. Bunların başında Bosna Hersek'te Mimar Sinan tarafından yaptırılan Mostar Köprüsü gelir. Bulgaristan'da Sultan Murat Hüdavendigar Camii ve Yunanistan'daki Mehmet Ali Paşa Medresesi de Balkanlardaki gönül coğrafyamızın izlerindendir.

Balkanlardaki kardeşlik ilişkilerimiz devlet kurumlarımızdan Millî Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) ile sağlanmaktadır.

Balkanlardaki Müslümanlar birçok sıkıntılar çekmektedirler. Bosna Savaşı'nda yaşanan Müslüman katliamı, yakın tarihimizden örnek verebileceğimiz elem verici bir hadisedir.

Görsel 23: Mostar Köprüsü (Bosna Hersek)

Görsel 24: Mehmet Ali Paşa Medresesi (Yunanistan)

Kuzey Afrika (Mısır ve Mağrib)

Mısır'dan Atlantik Okyanusu'na kadar Kuzey Afrika bölgesi ve Güney Sahra, Mağrib bölgesi olarak geçmektedir. Bugün bu coğrafyada Libya, Tunus, Cezayir, Fas ve Moritanya ülkeleri bulunmaktadır.

Mağrip, Hz. Ömer (r.a.) zamanında İslam'la tanıştı. Osmanlı Devleti zamanında Barbaros Hayreddin Paşa, 1517 yılında Cezayir'i İspanyollardan kurtardı. Turgut Reis komandasında da 1551 yılında Libya Osmanlı hâkimiyetine girdi.

Fransa, 1830-1962 yılları arasında Cezayir'i; İspanya 1834-1975 yılları arasında Batı Sahra'yı; İtalya 1911-1951 yılları arasında Libya'yı işgal etti. Moritanya 1960 yılında, Fas ve Tunus ise 1956 yılında Fransa sömürsünden kurtularak bağımsızlıklarına kavuştular.

Cezayir'de Abdülkadir el-Cezâiri, Fas'ta Abdülkerim el-Hattab'i, Libya'da Ömer el-Muhtar'ın öncülüğünce işgalci ülkelere karşı direniş hareketleri olmuştur. Bu kahramanca mücadelelerle bu ülke halkları bağımsızlıklarını kazanmışlardır.

Mısır, Hz. Ömer (r.a.) döneminde Amr b. Âs komutasında fethedilmiştir. Yavuz Sultan Selim döneminde 1517'de de Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Fatimiler tarafından kurulan Ezher Camii ve medresesi günümüze kadar varlığını ve önemini devam ettiren bir ibadet ve eğitim merkezidir. Kahire'de bulunan Dârü'l-Hikme; kütüphanesi ile meşhur olup, felsefe, mantık, matematik ve tıp gibi alanlarda ilmî çalışmaların yapıldığı bir eğitim müessesesi olmuştur.

Bugün bölgede bulunan, Mısır, Libya, Tunus, Cezayir, Fas, Sudan ve Somali nüfusunun tamamına yakını Müslüman olan ülkelerdendir. Mali, Nijer, Çad, Senegal ve Gine ise nüfusunun yarıdan fazlası Müslüman olan ve gönül coğrafyamızda iz bırakan ülkelerdir.

Endülüs

Endülüs, İber Yarımadası'nda Müslümanların hâkimiyeti altındaki İspanya'ya geçmişte verilen bir isimdir. Kurtuba, Gırnata, İşbiliye bölgenin önemli şehirlerindendir. Endülüs, Emevi Devleti'nin komutanlarından Tarık bin Ziyad tarafından başlatılan fetihlerle İslam ülkesi hâlini almıştır. Bölge 1492 yılına kadar Müslümanların hâkimiyetinde kalmıştır. İslam kültür ve medeniyetinin batıdaki merkezi olmuştur. Bölge, Hristiyan

Görsel 25: Ezher Üniversitesi (Mısır)

Görsel 26: Elhamra Sarayı (İspanya)

hâkimiyetine geçtikten sonra buradaki İslam kültür ve medeniyetinin izleri silinmiş, tarihî eserler yok edilmiş, camilerimiz kiliseye çevrilmiştir. Burada yaşayan Müslümanlar da Anadolu ve Afrika'ya göç etmek zorunda kalmışlardır.

Endülüs Emevi Devleti'ne başkentlik yapan Kurtuba'da o tarihte birçok eser ve kütüphane inşa edilmiştir. Sadece bir kütüphanede bulunan kitap sayısı o devirdeki bütün Avrupa kütüphanelerinden daha fazla idi. Kurtuba Camii, Endülüs Emevi Devleti'nden günümüze kalan çok önemli mimari ve kültürel bir eserdir fakat günümüzde içerisinde ibadet edilememektedir. Günümüze kadar varlığını devam ettiren mimari eserlerden biri de Elhamra Sarayı'dır.

İbn Rüşd, İbn Hazm, İbn Cübeyr, İbn Tufeyl ve İbn Arabi gibi âlimler, bu gönül coğrafyamızda yetişerek, eserleri ile Batı medeniyetine de etki eden ilim adamlarındandır.

2. UYGULAMA

Gönül Coğrafyamızı Şekillendiren Bölgelerimizi Sıralayalım:

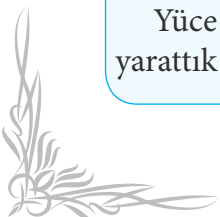
1. Hicaz Bölgesi
2. Kudüs ve Çevresi
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.

3. KUR'AN'DAN MESAJLAR: HUCURÂT SURESİ 13. AYET

“Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır.” (Hucurât suresi, 13. ayet.)

Hucurât suresi Medine'de inzal olan bir suredir. Toplam on sekiz ayetten oluşmaktadır. Bizlere Peygamber Efendimize karşı hâl ve hareketlerimizde edep kurallarını anlatan, Müslümanlar olarak birbirimizle olan ilişkilerimizdeki temel ahlaki ilkeleri bizlere öğreten bir suredir. Dinimizde, Peygamberimize karşı gösterilmesi gereken edebî bize kazandırdıkları ve bizi Allah'a (c.c.) yaklaştıracığı; tam tersi uygun olmayan davranışlar yapıldığında da kaybedeceğimiz değerlerimizden bahsedilir.

Yüce Rabbimiz, on üçüncü ayette haberiniz olsun ki biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık buyurmaktadır. Buradaki erkek ve dişiden kastedilen Hz. Âdem (a.s.) ve Hz.

Havva (r.a.) veya ana ile babadır. Bu açıdan baktığımızda hepimiz eşitiz, birbirimize karşı övünmeye veya üstünlük taslamaya, ayrımcılık yapmaya hakkımız yoktur. Bütün insanlar kardeşler. Ayetin devamında da sizi kavimler ve kabilelere ayırdık ki tanışsınız diye buyrulmaktadır. Yüce Rabbimiz bizlere ırkların, renklerin, dillerin farklılıkların sebep ve hikmetini anlatmaktadır. Bunların ayrıştırıcı birer unsur değil Allah'ın (c.c.) takdir ettiği ve yarattığı ve birbirimizi tanımamıza yardımcı olan zenginlikler olduğu hususuna vurgu yapmaktadır.

“...Muhakkak ki Allah katında en değerliniz takvaca en üstün olanınızdır...” (Hucurat Suresi, 13. ayet.) Buradaki takvadan kasıt Allah'tan (c.c.) hakkı ile korkarak emirlerine sarılan, yasaklarından kaçınan Müslümanlardır. Allah (c.c.) hiçbir ırkın, cinsiyetin, rengin, kavmin diğerinden üstün olmadığı, üstünlüğün ancak Allah'ın emirlerine uyma ve yasaklarından kaçma konusundaki duyarlılıkta olduğunu bizlere bildirmektedir.

Peygamber Efendimiz de bu gerçeği Veda Hutbesi'nde şöyle dile getirmiştir: **“...Ey insanlar! Şunu iyi bilin ki Rabbiniz birdir, babanız birdir. Arap'ın başka ırka, başka ırkın Arap'a, beyazın siyaha, siyahın beyaza, dindarlık ve ahlâk üstünlüğü dışında bir üstünlüğü yoktur...” (Ahmed bin Hanbel, Müsned, V/411).**

Muhakkak ki Yüce Allah (c.c.) her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır. Ona gizli saklı herhangi bir husus yoktur. Başkalarını küçük görme, onlara üstünlük taslama hususlarında kalplerimizden geçenler bile Rabbimizce bilinmektedir onun için niyetlerimizi ve kalbimizden geçirdiklerimizi de gözden geçirmemiz gerekmektedir.

3. UYGULAMA

Hucurât Suresi 13. Ayetten Anladıklarımızı Sıralayalım:

1. Bütün insanlar kardeşler.
- 2.
- 3.
- 4.

NELER ÖĞRENDİK?

1. İslam Medeniyeti ve Özellikleri

Medeniyet, şehirli anlamına gelen Arapça bir kelimedir. Medeniyet ortak özellikler gösteren sosyal gruplar veya bunların bütününe verilen bir isimdir. Medeniyet farklı kültürlerin bir araya gelmesi ile oluşur. Örneğin, Türk ve Arap kültürü birbirinden farklıdır ama her ikisi de İslam medeniyetinin bir parçasıdır.

Medeniyet, kültürü de içine alan daha geniş bir kavramdır. Günümüzde medeniyet yerine uygarlık kavramı da kullanılmaktadır.

İslam Medeniyeti

İslam medeniyeti ilk insan, aynı zamanda ilk peygamber olan Hz. Âdem'le (a.s.) başlamış ve peygamberler halkasının hâtemi (sonuncusu) olan Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) ile beraber olgunlaşarak kemâle ulaşmıştır.

İslam'ı kabul eden, yaşayan toplumların tarih boyunca ortaya koydukları maddi ve manevi kazanımların tümüne birden **İslam medeniyeti** denir.

İslam medeniyetinin temelini vahiy kültürü oluşturur. Kur'an-ı Kerim ve Peygamberimizin sünnetinden beslenerek gelişen bu kültür, zamanla günlük yaşamın her alanında olduğu gibi, mimariden el sanatlarına, yazıdan hat sanatına, sanattan edebiyata her alanda kendini göstermiş ve İslam medeniyetini oluşturmuştur. İslam medeniyeti, fetih, tebliğ ve ticari faaliyetler yoluyla diğer medeniyetlerle her zaman iletişim içerisinde olmuştur. Farklı medeniyetlerin tecrübelerinden ve kazanımlarından kendi inanç ilkelerine ters düşmemesi koşulu ile yararlanmıştır. İslam medeniyetinin oluşumunda Arap, Türk, Fars ve Hint kültürlerinin etkisi olmuştur.

İslam medeniyeti her zaman insanların ihtiyaçlarını karşılayan günlük yaşam, bilim, sanat, mimari, hukuk ve eğitim gibi alanlarda kendine özgü sistemler inşa etmiştir. İslam medeniyeti bu özgünlüğü ile yeni tanıştığı toplumlarda baskıcı ve zorlayıcı bir yol ile değil de kendini kabul ettirici bir yöntem izlemiştir. Bu yüzden de dünyanın her coğrafyasında vahiy kaynaklı bu medeniyetin izlerini görmek mümkündür.

İslam medeniyeti Asr-ı Saadet dönemi diye isimlendirdiğimiz, Peygamberimizin dönemi ile başlar, dört halife dönemi ile devam eder. Emeviler zamanında oluşum, Abbasiler zamanında gelişim süreci ile devam eden İslam medeniyeti, Selçuklular zamanında gelişimini devam ettirmiştir. Osmanlı Devleti zamanında da tüm birimleri ile en parlak zamanını yaşamıştır.

İslam medeniyeti Gazali, Farabi, İbn Haldun, İbn Sina, İbn Rüşd, Ali Kuşçu, Mimar Sinan gibi ilim adamları ile tıp, matematik, mimari, astronomi, sosyoloji ve felsefe gibi alanlarda tüm medeniyetlere örnek olacak eserler ortaya koymuştur.

İslam Medeniyetinin Geçmiş Dönemleri

Peygamber Efendimizin Dönemi (622-632)

Dört Halife Dönemi (632-661)

Emeviler Dönemi (661-750)

Abbasiler Dönemi (750-1258)

Selçuklular Dönemi (1055-1299)

Osmanlı Dönemi (1299-1923)

2. İslam Medeniyetinin Farklı Coğrafyalardaki İzleri

İslam dini, sadece ilk ortaya çıktığı Hicaz'da kalmamış, dünyanın dört bir yanına yayılmıştır.

İslam dini, farklı coğrafyalarda ve farklı kültürler tarafından benimsendiği ve dinin özüne ters düşmeyen âdetleri yasaklamadığı için, İslam medeniyeti zenginleşerek dünyanın dört bir tarafına yayılmıştır. İslam medeniyetinin izlerini gördüğümüz başta Hicaz olmak üzere, Kudüs ve çevresi, Şam ve Bağdat bölgesi, İran, Horasan, Türkistan ve Mâverâünnehir bölgeleri, Hint Alt Kıtası, Anadolu ve Balkanlar, Kuzey Afrika (Mısır ve Mağrip bölgesi), Endülüs bizim gönül coğrafyamızı oluşturan bölgelerdir.

Peygamber Efendimiz, “Mü'minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar.” (Buhari, Edep, 27) buyurarak birbirimize karşı nasıl kenetlenmemiz gerektiğini bizlere açıklamışlardır.

Nasıl ki, aynı anne babadan doğan çocuklar biyolojik kardeş oluyorsa bizler de aynı Allah'a (c.c.), aynı peygambere ve aynı kitaba inanan insanlar olarak din kardeşi oluyoruz. Manevi olan bu kardeşlik maddi olan biyolojik kardeşlikten daha da ileri olan bir birlik ve beraberlik unsurudur. Gönül coğrafyamızın temelini de bu din kardeşliği tesis eder.

İslam medeniyetinin dünyanın dört bir tarafına taşınmasında İslam'ı yaymak isteyen bu uğurda canını ortaya koyan komutanlar, gönül sultanları ve din âlimleri önemli bir yer teşkil eder. Örneğin; Sultan Alparslan, Malazgirt Zaferi ile Anadolu'nun kapısını Müslümanlara açmış, gönül sultanları Hoca Ahmet Yesevi, Mevlâna Celaleddin Rumi ve Hacı Bektaş Veli gibi âlimler, eserleri ve yetiştirdikleri öğrenciler sayesinde İslam medeniyetinin sağlam temelleri atılmıştır.

İslam'ın değişik coğrafyalarda yayılmasının sebeplerinden biri de Müslüman tüccarlardır. İslam'ın kendilerine verdiği helal kazanç, adalet ve dürüstlük gibi meziyetlerle gittikleri coğrafyalardaki insanları etkilemiş ve İslam medeniyetinin yerleşmesine büyük katkı

sağlamışlardır. Kervansaraylar, hanlar bu etkinin günümüze kadar şahitlik eden kanıtlardır.

İslam'ın değişik coğrafyalara yerleşmesini sağlayan sebeplerden birisi de dildir. İslam medeniyeti Arapça, Türkçe ve Farsça olarak kaleme alınan eserlerle kurumsallaşmış ve bu sayede daha geniş coğrafyalara yayılmıştır. İslam âlimleri tıp, matematik, fen bilimleri alanlarında birçok eseri Arapçaya çevirmişlerdir. Abbasiler zamanında kurulan Beytül-Hikme bunun en güzel örneklerindendir.

Hoca Ahmed Yesevi'nin Dîvân-ı Hikmet'i, Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig'i, Kaşgarlı Mahmut'un Dîvânu Lugâti't-Türk'ü İslam medeniyetinin gönül coğrafyamızda karar kılmasında etkili olan eserlerdir. İbn-i Sina'nın el-Kanun fi't-Tıp isimli eseri ve İbn-i Haldun'un Mukaddimesi Arapça olarak, Mevlânâ'nın Mesnevi'si de Farsça olarak yazılan gönül coğrafyamızı şekillendiren eserlerdendir.

Hicaz Bölgesi

Bölgenin en önemli şehri Mekke, Medine ve Taif'tir. Mekke kiblemiz olan Kâbe-i Muazzama'nın bulunduğu ve Peygamberimizin doğduğu bir şehirdir. Medine ise Mekke müşriklerinin baskılarından bunalan Peygamberimize ve sahabelerine kucak açarak yurt olan ve İslam devleti ve medeniyetinin temellerinin atıldığı bir şehirdir. Hicretten önceki ismi Yesrib'tir. Peygamberimizin teşrifıyla Medine-i Münevvere ismi ile anılır olmuştur.

Hicaz bölgesi, İslam'ın ilk doğduğu bölge olarak ve Kiblemiz olan Kabe'yi içerisinde bulundurmasından dolayı gönül coğrafyamızın merkezinde yer alır.

Kudüs ve Çevresi

Müslümanların ilk kiblesi Mescid-i Aksa'yı barındıran Kudüs gönül coğrafyamızda önemli bir yere sahiptir. Mescid-i Aksa hicretten sonra on altı veya on yedi ay kadar kible olarak devam etmiş, daha sonra Kâbe-i Muazzama Peygamberimize inen vahiy ile kible olarak tayin edilmiştir. Kudüs kutsal şehir, mabet şehri gibi anlamlara gelir.

Kudüs'ün gönül coğrafyamızda yer almasının nedenlerinden biri de Peygamberimizin miraç hadisesinde, Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götürülüp, oradan da Yüce Rabbinizin huzuruna çıkarılması mucizesinde yer almasındandır.

Kudüs, Hz. Ömer'in halifeliği zamanında 638'de fethedilmiştir. Müslümanların müsamaha ve adalet anlayışı sayesinde Kudüs bütün insanların ve dinlerin ortak kültür ve medeniyet şehri olmuştur. Emeviler zamanında Müslümanlar Kudüs'e Mescid-i Aksa ve Kubbetü's Sahra'yı inşa etmişlerdir.

Kudüs, Osmanlı padişahlarından Yavuz Sultan Selim tarafından 1516 yılında fetih edilerek 1917 yılına kadar 400 sene Osmanlı himayesinde kalmıştır.

Şam ve Bağdat Bölgesi

Şam bölgesi; Suriye, Filistin, Lübnan ve Ürdün bölgelerine verilen bir isimdir. Şam bölgesi Hz. Ömer (r.a.) zamanında Müslümanlar tarafından fethedildi. Şam daha sonra Emevi devletinin başkenti oldu. Emeviler zamanında inşa edilen Emevi Camii, o dönemden günümüze kadar ayakta kalabilen İslam mimari sanatının en güzel örneklerindendir.

Şam, 1516 yılında Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında Osmanlı idaresi altına girdi.

Bağdat, Abbasi halifesi Ebu Cafer el-Mansur tarafından kurulmuştur. Selçuklu veziri Nizamü'l-Mülk adına kurulan Nizamiye medreseleri ilim ve kültür açısından önemli bir üne sahiptir. Özellikle tercüme faaliyetlerinde ün yapmış Beytü'l-Hikme de Bağdat tarihinde önemli bir yere sahiptir. Mansur Camii Bağdat'ın en büyük camilerindendir.

Hanefi mezhebinin hocası İmam Azam Ebu Hanife ve Kadiri tarikatının kurucusu Abdulkadir Geylani'nin türbeleri Bağdat'tadır.

1258 yılında Bağdat, Moğol istilasına uğramış, çok sayıda insan öldürülmüştür. Bağdat 1534 yılında Osmanlı padişahlarından Kanuni Sultan Süleyman döneminde Osmanlı topraklarına katılmıştır.

İran, Horasan, Türkistan ve Mâverâünnehir Bölgesi

İran, Hz. Ömer (r.a) döneminde fethedilerek İslam beldesi hâlini almıştır. Petrol ve dünyanın ikinci doğal gaz rezervlerine sahip bir ülkedir.

Horasan; Tacikistan, Afganistan ve İran topraklarını içine alan geniş bir coğrafyadır. Nüfusunun çoğunluğunu Türkler oluşturur. Yer altı madenleri açısından önemli bir coğrafyadır.

Tasavvufta **Horasan erenleri** diye anılan sufiler burada yetişmiştir. Bu coğrafyadan Anadolu ve Balkanlara göç eden bu dervişler sayesinde İslam dini geniş bir coğrafyaya yayılmıştır.

Uygur ve Kazak Türkleri ile diğer Türk gruplarının oluşturduğu Çin hâkimiyetindeki bölgeye Doğu Türkistan, 1924'ten sonra Sovyet hâkimiyetine giren alana da **Batı Türkistan** denir. Türkistan, Türklerin yurdu anlamına gelmektedir. Semerkant, Merv, Buhara ve Kaşgar Türkistan'da yer alan İslam medeniyetinin izlerini günümüze aktaran önemli şehirlerdendir.

İmam Buhari, İmam Tirmizî, Dârimi, İmam Mâturidi, Ebü'l-Leys es-Semerkandî, Farabi, İbn Sinâ, Zemahşerî, Ali Kuşçu Türkistan'da yetişen âlimlerdendir. Pir-i Türkistan olarak ünlenen Hoca Ahmet Yesevi ve onun yetiştirdiği Alperen dervişlerinin Anadolu'muzun İslamlaşmasında büyük emekleri olmuştur.

Mâverâünnehir, kelime anlamı olarak nehrin öbür yakası anlamlarına gelir, Orta Asya'da Seyhun ve Ceyhun Nehirleri arasındaki 660.000 kilometrekarelik alana verilen bir isimdir. Mâverâünnehir, Türkistan coğrafyasında yer alan bir bölgedir. Burada İslam'ın kubbesi diye isimlendirilen Buhara ve Semerkant şehirleri bulunmaktadır.

Hint Alt Kıtası

Hint Alt Kıtası, Hindistan ve Pakistan'ı kapsayan bir bölgedir. Hindistan Çin'den sonra nüfusu en fazla olan bir ülkedir. Müslüman nüfus açısından da bakıldığında Endonezya ve Pakistan'dan sonra en çok Müslüman nüfusun yaşadığı bir ülkedir.

Hindistan, Emevi halifesi Ömer bin Abdülaziz döneminde İslam'la tanışmıştır. Gazneli Sultan Mahmut'ta Hindistan'a on yedi sefer düzenleyerek İslam'ın bu coğrafyada daha hızlı yayılmasına zemin hazırlamıştır. Hindistan'da İslam ve tasavvufun yerleşmesinde Nakşibendi tarikatına mensup İmamı Rabbâni hazretlerinin çok etkisi olmuştur.

Hindistan Gazneliler ve Babürler gibi Türk-İslam devletlerinin egemenliği altında kalarak Türk kültürü ile de tanışmışlardır. Babürler tarafından yapılan Taç Mahal, bu coğrafyadaki İslam kültür ve medeniyetinin başta gelen eserlerindendir.

Anadolu ve Balkanlar

1071 yılında Türk yurdu hâline gelen Anadolu İslam'ın merkezi olmuş ve Yavuz Sultan Selimle beraber tüm Müslümanları temsil eden hilafet merkezi olmuştur.

Anadolu'nun her karışında Türk-İslam eserlerini ve kültürünü görmek mümkündür.

Anadolu toprağı; Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli, Molla Fenâri, Aziz Mahmut Hüdayi, İsmail Hakkı Bursevî, Elmalılı Hamdi Yazır ve Mehmet Akif Ersoy gibi eserleri ve yetiştirdikleri talebelerle hem kendi zamanlarına hem de günümüze ışık tutan birçok âlim ve sufi yetiştirmiştir.

Anadolu'nun batıya uzanan kolu ise Balkanlardır. Balkanlar Anadolu'nun kuzeybatısı ve Avrupa'nın güneydoğusunu içine alan bölgedir. Ülke olarak ise, Türkiye (Trakya), Bosna Hersek, Karadağ, Kosova, Makedonya, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan, Hırvatistan, Slovenya ve Sırbistan yer alır. Bölge Osmanlı Devleti zamanında İslam'la tanışmıştır. Fethedilen bölgelere yerleştirilen Türkmen boyları sayesinde İslamiyet bu coğrafyada hızlı bir şekilde yayılmıştır.

Balkanlarda cami, medrese ve han gibi İslam kültürünün izlerini görmek mümkündür. Bunların başında Bosna Hersek'te Mimar Sinan tarafından yaptırılan Mostar Köprüsü gelir. Bulgaristan'da Sultan Murat Hüdavendigâr Camii ve Yunanistan'daki Mehmet Ali Paşa Medresesi de Balkanlardaki gönül coğrafyamızın izlerindendir.

Kuzey Afrika (Mısır ve Mağrib)

Mısır'dan Atlantik Okyanusu'na kadar Kuzey Afrika bölgesi ve Güney Sahrâ, Mağrib bölgesi olarak geçmektedir. Bugün bu coğrafyada Libya, Tunus, Cezayir, Fas ve Moritanya ülkeleri bulunmaktadır.

Mağrip Hz. Ömer (r.a.) zamanında İslam'la tanıştı. Osmanlı Devleti zamanında Barbaros Hayreddin Paşa 1517 yılında Cezayir'i İspanyollardan kurtardı. Turgut Reis kumandasında da 1551 yılında Libya, Osmanlı hâkimiyetine girdi.

Cezayir'de Abdülkâdir el-Cezâiri, Fas'ta Abdülkerim el-Hattab'i, Libya'da Ömer el-Muhtar'ın öncülüğünce işgalci ülkelere karşı direniş hareketleri olmuştur. Bu kahramanca mücadelelerle bu ülke halkları bağımsızlıklarını kazanmışlardır.

Mısır, Hz. Ömer (r.a.) döneminde Amr b. Âs komutasında fethedilmiştir. Yavuz Sultan Selim döneminde 1517'de Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.

Bugün bölgede bulunan, Mısır, Libya, Tunus, Cezayir, Fas, Sudan ve Somali nüfusunun tamamına yakını Müslüman olan ülkelerdendir. Mali, Nijer, Çad, Senagal ve Gine ise nüfusunun yarıdan fazlası Müslüman olan ve gönül coğrafyamızda yer eden ülkelerdendir.

Endülüs

Endülüs, İber Yarımadası'nda Müslümanların hâkimiyeti altındaki İspanya'ya geçmişte verilen bir isimdir. Kurtuba, Gırnata, İşbiliye bölgenin önemli şehirlerindendir. Endülüs, Emevi Devleti'nin komutanlarından Tarık bin Ziyad tarafından başlatılan fetihlerle İslam ülkesi hâlini almıştır. Bölge 1492 yılına kadar Müslümanların hâkimiyetinde kalmıştır. İslam kültür ve medeniyetinin Batı'daki merkezi olmuştur. Kurtuba Camii ve Elhamra Sarayı günümüze kadar varlığını devam ettiren İslam eserlerindendir.

3. Kur'an'dan Mesajlar: Hucurât Suresi 13. Ayet

“Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır.” (Hucurât suresi, 13. ayet.)

Medine'de nazil olan bu sure bizlere edep ve adaptan bahsetmektedir. Bu surenin on üçüncü ayetinde de Rabbimiz, bütün insanların bir anne babadan dünyaya geldiğinden, herkesin eşit olduğundan bahsetmekte, kavim ve kabile olarak farklı yaratılmanın sebebinin ise birbirimizi tanımamız için olduğunu haber vermektedir. Üstünlüğün soyda, ırkta, cinsiyette veya zenginlikte değil de Allah'ın (c.c.) emirlerine sarılma ve nehiylerinden kaçınma hususunda, kim daha gayretli ve dikkatli ise onda olduğunu bildirmiştir.

2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. İslam'ı kabul eden, yaşayan toplumların tarih boyunca ortaya koydukları maddi ve manevi kazanımların tümüne birden denir.

Yukarıda boş bırakılan yere gelmesi gereken kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İslam Tarihi
- B) İslam Medeniyeti
- C) Muasır Medeniyet
- D) Batı Medeniyeti

2. Aşağıdakilerden hangisi İslam Medeniyeti dönemlerinden biri değildir?

- A) Dört Halife Dönemi
- B) Emeviler Dönemi
- C) Osmanlılar Dönemi
- D) Urartular Dönemi

3. Aşağıdakilerden hangisi İslam medeniyetini temsil eden âlimlerden biri değildir?

- A) Mimar Sinan
- B) Gazali
- C) Edison
- D) İbn Haldun

4. Peygamber Efendimiz, “Mü'minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar.” (Buhari, Edep, 27) buyurmaktadır.

Bu hadisten çıkarılacak hüküm aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Müminler kardeşler.
- B) Müminler de hastalanabilir.
- C) Sağlığımıza dikkat etmeliyiz.
- D) Sıhhat her işin başıdır.

5. Aşağıdaki şehirlerden hangisi Hicaz bölgesinde yer almaz?

- A) Mekke
- B) Medine
- C) Taif
- D) Mâveraünnehir

6. Müslümanların ilk kıblesi olan Mescid-i Aksa, gönül coğrafyamızda yer alan hangi bölgededir?

- A) Hicaz
- B) Kudüs
- C) Mâveraünnehir
- D) Mekke

7. İslam kültür ve mimarisinin önemli eserlerinden biri olan Emevi Camii aşağıdaki bölgelerden hangisinde yer almaktadır?

- A) Anadolu B) Mısır C) Şam D) Endülüs

8. Hindistan'a on yedi sefer yaparak İslam'ın bu coğrafyada daha hızlı yayılmasını sağlayan kişi kimdir?

- A) Gazneli Mahmut
B) Tarık bin Ziyad
C) Hz. Ömer
D) Sultan Alparslan

9. Anadolu'nun 1071 yılında Sultan Alparslan tarafından fethedilmesinden sonra Anadolu'da İslam'ın yerleşmesinde katkısı olan tasavvuf alimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İmam-ı Rabbani
B) İmam-ı Azam
C) Râbiatü'l Adeviyye
D) Ahmet Yesevi

10. “Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır.” (Hucurât suresi, 13. ayet.)

Aşağıdaki yargılardan hangisi bu ayetten çıkarılamaz?

- A) Bütün insanlar kardeştir.
B) Üstünlük takvadır.
C) Allah (c.c.) her şeyi bilir.
D) Erkekler daha güçlüdür.

SÖZLÜK

A

âdet: Doğruluk, dürüstlük

âsi: 1. İsyan eden, karşı gelen, baş kaldıran, günahkâr. 2. İtaat edilmesi ve boyun eğilmesi gereken makamlara karşı gelen. 3. Allah'ın buyruklarını yerine getirmeyen; günahkâr kişi.

asr-ı saadet: 1. Hz. Muhammed'in peygamberlik görevini yaptığı ve varlığıyla şeref- lendirdiği devir. 2. Kur'an-ı Kerim'in indiği, bütün insanlığa rahmet ve örnek olarak gönderilen Hz. Peygamber'in yaşadığı, sahabelerini eğitip yetiştirdiği, insanları İslam dinine davet ettiği ve İslam'ın en güzel biçimde yaşandığı zaman.

astronomi: Gök bilimi.

aşere-i mübeşşere: Cennetle müjdelenen on sahabe.

B

beytü'l-hikme: Hikmet evi; Abbasiler tarafından Bağdat'ta kurulan kütüphane ve çeviri yeri.

bilgelik: Bilge olma durumu ve niteliği.

D

değer: 1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. 2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, kıymet, paha. 3. Üstün nitelik, meziyet, kıymet.

E

emiru'l-müminin: 1. Müminlerin emiri, başkanı, yöneticisi, halifesi, komutanı. 2. İslam tarihinde Hz. Ömer'den itibaren halifelere verilen unvan.

erdem: 1. Ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı, fazilet. 2. İnsanın ruhsal olgunluğu.

F

faktör: Etmen

faruk: Hak ile batılı ayırt eden.

H

haçlı: XI. yüzyılın sonlarında Avrupa dünyasının, Kudüs'ü kurtarma sloganı ile

Türkleri Anadolu'dan atmak ve bütün Orta Doğu'yu ele geçirmek için başlattığı siyasal amaçlı askerî harekâta katılanlar.

Haçlı seferlerine katılanların elbiselerinin üzerinde haç işareti bulunduğu için bu ad verilmiştir. 1096 yılında başlayan Haçlı Seferleri 1291'de Latin Hristiyanların doğuda son merkezi olan Akka'dan çıkarılmasına kadar süren yaklaşık 200 yıllık dönemi kapsar. Bu dönem içinde 9 büyük sefer yapılmış ve bazı küçük savaşlar da olmuştur. Daha sonra tarihte Türk-İslam dünyasına karşı yapılan bütün savaşlar da Haçlı Seferi olarak adlandırılmıştır.

hibe: 1.Bağış, bağışlama, bir şeyi karşılıksız verme, ihsan. 2. Hediye, sadaka.

Hicaz: Arabistan Yarımadasında Kızıldeniz'in doğu sahili boyunca uzanan, Mekke ve Medine ile hac ve umre yapacakların ihrama girecekleri yerleri de içine alan coğrafi bölge.

hikmet: İnsanı iyi olana yönlendiren, çirkin ve kötü olandan alıkoyan sözdür.

İ

icabet: 1.Çağrıya olumlu karşılık verme. 2. Allah'ın kendisine yapılan dualara karşılık vermesi. 3. Bir anlaşmada tarafların anlaşma şartlarını kabul etmeleri.

iffet: Kötü söz ve işlerden kaçınmak

iktisat: Ekonomi

inkâr: 1. Gizleme, saklama. 2. Çirkin, kötü, beğenilmeyen. 3. Reddetme, tanımama, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

inzal: 1. İndirme, inme. 2. Kur'an-ı Kerim ayetlerinin Allah tarafından Hz. Peygamber'e indirilmesi.

K

körük: Ateşi canlandırmak için kullanılan ve açılıp kapandıkça içindeki havayı üfle-yen araç

kültür: Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü.

L

leh: Bir şeyden veya bir kimseden yana olma, aleyh karşıtı.

M

mağfiret: 1.Örtme, gizleme, bağışlama, af, yarlığama.2. Allah'ın, kendisine içtenlikle tövbe eden ve hatasını kabul edip bir daha günah işlememe konusunda söz veren kullarının günahlarını bağışlaması, affetmesi.

mahya: Birden çok minaresi bulunan camilerde özellikle ramazan aylarında minaralar arasına yazılan dini içerikli ışıklı yazı.

manevi: Gözle görülüp elle tutulamayan, madde ve cisimle ilgisi bulunmayan, içe, öze, ruha ait olan. Öz ile ilgili olan.

medeniyet: Bir millet ve toplumun maddi, manevi varlığına ait üstün niteliklerden, değerlerden, fikir ve sanat hayatındaki çalışmalardan, ilim, teknik, sanayi, ticaret vb. sahalardaki nimetlerden yararlanarak ulaştığı bolluk, rahatlık ve güvenlik içindeki hayat tarzı, yaşama biçimi, medenîlik, uygarlık.

misk: Güzel kokulu madde.

musevi: Yahudi

müfessir: 1. Açıklayan, yorumlayan, tefsir eden, kapalı manaları ortaya çıkaran kimse. 2. Kur'an-ı Kerim'i insanların anlayabileceği şekilde, Kur'an ilimlerinden yararlanarak yorumlayan, Allah'ın ayetlerindeki esas amacı ortaya çıkarmaya çalışan ve tefsir ilminde otorite olan din bilgini.

N

nankör: Kendisine yapılan iyiliğin değerini bilmeme.

O

Ö

of: Sıkıntı, bezginlik, usanç, acı, yorgunluk vb. duyguları belirten bir söz.

öge: Bir bütünü oluşturan, bütünden ayrıştırıldığında da kendi başına anlam taşıyan parça, unsur

öğüt: Bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için söylenen söz, nasihat.

örf: Yasalarla belirlenmeyen, halkın kendiliğinden uyduğu gelenek.

P

pratik: Kolaylıkla uygulanabilir, kullanışlı.

S

Ş

sadaka: Allah yolunda harcama, Allah rızası için fakirlere yapılan karşılıksız yardım ve her türlü iyilik.

selâ: Müslümanları bayram ve cuma namazına çağırarak, kandilleri duyurmak veya bazı yerlerde cenaze için kılınacak namazı dost, akraba ve komşulara haber vermek amacıyla okunan salatuselam.

şecaat: Cesaret ve kahramanlık.

T

takva: 1. Bilinçli davranma; uyanıklık, dikkatli olma, sakınma, korunma, korkma, endişelenme, kaygılanma. 2. Allah'ı görüyormuşçasına bir bilinç içerisinde farzları, vacipleri hakkıyla yerine getirme; Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak amacıyla nafileleri çokça yapma; sünnete uyma. 3. Haramları, dinen şüpheli olan durumları ve dinin kötü gördüğü şeyleri terk etme. 4. Müminin tüm tutum ve davranışlarında Allah'a kulluk bilinciyle hareket ederek Allah'ın koruması altına girmesi, ona duyduğu sevgi ve saygıyı güçlendirmeye gayret etmesi, bu sevgi ve saygıyı zedelemekten korkması.

terbiye: Edeplendirme, eğitime, eğitim verme, yetiştirme, yetenekleri geliştirme, davranışları kontrol etme.

U

uygarlık: Uygar olma durumu, medeniyet, medenilik.

uzuv: Organ.

V

vahiy: 2. Peygamberler aracılığıyla insanlara, hayatın hangi ilkelere göre yönlendirilmesi ve nelere uyup nelerden sakınılması gerektiğini bildiren ilahî bilgi, bu bilginin gönderiliş tarzı.

vesile: 1. Kendisiyle herhangi bir amaca ulaşılan ve yakınlık sağlanan şey, araç, vasıta. 2. İnsanı Allah'a yakınlaştıran ve onun Allah katında güzel bir konum edinmesini sağlayan dosdoğru inanç, ibadet, ahlak, ilim ve Hz. Peygamber'in sünneti.

vurgu: Konuşma, okuma sırasında bir hece veya kelime üzerine diğerlerinden daha farklı olarak yapılan baskı, aksan.

Y

Z

yitik: Kayıp olan şey.

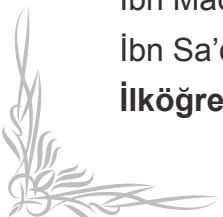
yükümlülük: Yapılması zorunlu olan iş veya bir işi yapma zorunluluğu, yükümlülük, yüküm, mükellefiyet, mecburluk, mecburiyet.

zekât: 1. Temizlenme, temizleme, arınma. 2. Çoğalma, bereketlenme, gelişme, büyüme. 3. Dinen zengin olan Müslümanların dinî bir görev olarak her yıl mallarının ve aralarının yüzde iki buçüğünü ibadet niyetiyle, fakirler başta olmak üzere Kur'an-ı Kerim'in belirlemiş olduğu yerlere vermeleri.

zulüm: Hak edene hakkını vermemek, hakkı gasp etmek demektir.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, Beyrut, 1991.
- Ahmed Sivasi, Şemseddin, **Dört Büyük Halife Hayatları ve Menkıbeleri**, (Derleyen, Hüseyin S. Erdoğan), Girgin Yayınları, 2002.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, **el-Câmiu's-Sahih**, 1-8, Riyad, ts.; Kahire 1400/1979; İstanbul 1979.
- ÇETİN, Osman, "Horasan", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 18, Ankara, 1998.
- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)**, MEB Yayınları, Ankara, 2018.
- Dinî Terimler Sözlüğü**, MEB Yayınları, Ankara, 2009.
- ED-DÛRÎ, Abdülaziz, "Bağdat", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 4, Ankara, 1991.
- EI-ASELÎ, Kâmil Cemîl, "Kudüs", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 26, Ankara, 2002.
- ERİNÇ, Sırrı, "Hindistan", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 26, Ankara, 1998.
- ERSOY, Mehmet Akif, **Safahat**, TDV Yayınları, Ankara, 2013.
- GÖRGÜN, Hilal, "Mısır", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 26, Ankara, 2004.
- GÖRGÜN, Tahsin, "Medeniyet", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 28, Ankara, 2003.
- HÂKİM, **el-Müstedrek**, (Mütercim, Beşir ERYARSOY), Konevi Yayınları, 2013.
- HAREKÂT, İbrahim, "Mağrib", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 27, Ankara, 2003.
- HARMAN, Ömer Faruk, "Kudüs", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 26, Ankara, 2002.
- HEYET, **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, I-XIV**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982.
- HEYET, **Hadislerle İslam**, DİB Yayınları, Cilt 1-7, Ankara, 2014.
- HEYET, **Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, DİB Yayınları, Ankara, 2007.
- HEYET, **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, DİB Yayınları, Ankara, 2001.
- HEYET, **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, TDV Yayınları, Ankara, 2015.
- İbn Mâce, Sünen, Beyrut, 1986.
- İbn Sa'd, **et-Tabakat** (nşr. İhsan Abbas), Beyrut, 1968
- İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4,5,6,7 ve 8. Sınıflar) Öğretim**

Programı ve Kılavuzu, MEB Yayınları, Ankara, 2010.

İNAN, Mehmet Akif, **Şiirler**, İz Yayıncılık, İstanbul, 2015.

İPLİKÇİOĞLU, Bülent, “Anadolu”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 3, Ankara, 1991.

KARPAT, Kemal H., “Balkanlar”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 5, Ankara, 1992.

KÖKSAL, Mehmet Asım, **İslam Tarihi**, Şamil Yayınları, İstanbul, 1987.

MERİÇ, Cemil, **Umrandan Uygarlığa**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.

Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccac en-Nîsâbü'rî, **es-Sahih**, Riyad 1419; Kahire 1374/1955.

Nesâî, Ebû Abdîrrahman Ahmed, **Sünen**, Beyrut, ts.

NİSABURİ, Hakim, **Hakim el-Müstedrek**, (Mütercim, Beşir ERYARSOY), Konevi Yayınları, 2013.

ÖZAYDIN, Abdülkerim, “Nizâmiye Medresesi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 33, Ankara, 2007.

ÖZDEMİR, Mehmet, “Endülüs”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 11, Ankara, 1995.

ÖZGÜDENLİ, Osman Gazi, “Mâverâünnehir”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 28, Ankara, 2003.

ŞEŞEN, Ramazan, **İslam Medeniyeti Tarihi**, İsar Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012.

TAŞAĞIL, Ahmet, “Türkistan”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 29, Ankara, 2012.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, **es-Sünen**, (thk. Ahmed Muhammed Şâkir), 1-5, Mısır, 1395/1975.

TOMAR, Cengiz, “Mısır”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 29, Ankara, 2004.

TOMAR, Cengiz, “Şam”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 38, Ankara, 2004.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, TDK Yayınları, Ankara, 2006.

ÜSTÜN, İsmail Sefa, “İran”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Cilt 22, Ankar, 2000.

Yazım Kılavuzu, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

YAZIR, Elmalılı M. Hamdi, **Hak Dini Kur'an Dili**, Yenda Yayınları, İstanbul, 2001.

GÖRSEL KAYNAKLAR

- Kapak Görseli: Süleymaniye Camii www.pixabay.com 2163541
- Birinci Ünite Kapak Fotoğrafı: www.shutterstock.com 236059186
- Sultan Ahmet Camii: www.shutterstock.com 248860405
- Çanakkale Şehitler Abidesi: www.shutterstock.com 1030078966
- Çift Minare: www.shutterstock.com 771959032
- Mahya: www.shutterstock.com 655101745
- İftar Çadırı: <http://www.altinordu.bel.tr/altinordu-belediyesi-iftar-sofrasi-cavuslar-mahallesine-kuruldu>. (Erişim Tarihi 19.04.2018)
- Küçük Arkadaşlar: <https://tr.123rf.com/> 30848762
- Adalet Terazisi: <https://tr.123rf.com/> 36721749
- Kırmızı Laleler: <https://pixabay.com/tr/> 3301943_340
- 15 Temmuz Kahramanları: <https://www.superhaber.tv/15-temmuz-destanini-yazan-o-kahramanlar-haber-61928> (Erişim Tarihi 18.04.2018)
- İkinci Ünite Kapak Fotoğrafı: <http://www.nusretcolpan.com.tr/dunya/islam-dunya-si-minyatur-nusret-colpan> (Erişim Tarihi 29.05.2018)
- Nusret Çolpan'ın Minyatür Eserlerinden: <http://www.ayferaytac.com/tum-makaleler1344-around-the-world-with-miniature.html> (Erişim Tarihi 29.05.2018)
- İslam Coğrafyasının Nüfus Dağılımı: <http://www.photographic-sushi.com/wp-content/gallerymapmap1.jpg> (Erişim Tarihi 29.05.2018)
- Hoca Ahmet Yesevi Türbesi: www.shutterstock.com 481546249
- Mevlâna Türbesi: www.shutterstock.com 1098849896
- Hacı Bektaş Veli Türbesi: <http://blog.biletbayi.com/nevsehirde-gezilecek-yerler.html#haci-bektas-veli-muzesi> (Erişim Tarihi 30.05.2018)
- Hoca Ahmed Yesevi'nin Dîvân-ı Hikmet'i: http://www.ayu.edu.tr/guncel_detay11divan--hikmet-in-tam-metni-cagatay-turkcesi-orijinali-ile-birlikte-yaymlandi (Erişim Tarihi 31.05.2018)
- Yusuf Has Hacib'e ait Kutadgu Bilig: <http://kutadgubiligim.blogspot.com/> (Erişim Tarihi 31.05.2018)
- Kaşgarlı Mahmut'un Dîvânı Lugâti't-Türk'ü: <https://turkcetarih.com/kitap-one-ribinyil-once-binyil-sonra-kaşgarli-mahmud-ve-divanu-lugatit-turk> (Erişim Tarihi 31.05.2018)
- Kabe-i Muazzama: www.shutterstock.com 650104396
- Mescid-i Nebi: www.shutterstock.com 616629401

Kudüs- Mescid-i Aksa: [www.shutterstock.com 679158142](http://www.shutterstock.com/679158142)

Emevi Camii: [www.shutterstock.com 158683529](http://www.shutterstock.com/158683529)

Abdulkadir Geylani Türbesi: [http://www.erhanuludag.com/ trfoto-galeriabdulka-dir-geylani-turbesi](http://www.erhanuludag.com/trfoto-galeriabdulka-dir-geylani-turbesi) (Erişim Tarihi 31.05.2018)

İmamı Azam Ebu Hanife Hazretlerinin Kabri: [http://www.haznevi.net/ imam-e-bu-hanifeson.html](http://www.haznevi.net/imam-e-bu-hanifeson.html) (Erişim tarihi 31.05.2018)

Şah-ı Nakşibend Hazretlerinin Türbesi: [http://www.evliyalarm.net/ sah-i-nak-sibend-muhammed-buhari-k-s](http://www.evliyalarm.net/sah-i-nak-sibend-muhammed-buhari-k-s) (Erişim Tarihi 31.05.2018)

İmam Maturidi Türbesi: [http://www.evliyalarm.net/ imam-maturidi-k-s](http://www.evliyalarm.net/imam-maturidi-k-s) (Erişim Tarihi 31.05.2018)

Taç Mahal: [www.shutterstock.com 143943379](http://www.shutterstock.com/143943379)

İmam-ı Rabbani Hazretlerinin Türbesi: [http://yedikita.com.tr/ osmanlinin-imam-i-rabbani-k-s-evlatlarina-bakisi](http://yedikita.com.tr/osmanlinin-imam-i-rabbani-k-s-evlatlarina-bakisi) (Erişim tarihi 04.06.2018)

İstiklal Marşı: Ömer Güven'in Arşivinden

Sultan Ahmet Camii: [www.shutterstock.com 557353453](http://www.shutterstock.com/557353453)

Süleymaniye Camii: [www.shutterstock.com 529750267](http://www.shutterstock.com/529750267)

Mostar Köprüsü: [www.shutterstock.com 743414629](http://www.shutterstock.com/743414629)

Murat Hüdavendigar Camii: [https://www.google.com./ trsearchq=sultan+Murat++h%C3%BCdavendigar+camii+bulgaristan](https://www.google.com.tr/search?q=sultan+Murat++h%C3%BCdavendigar+camii+bulgaristan) (Erişim Tarihi 04.06.2018)

M. Ali Paşa Medresesi: [https://www.google.com./ trsearchq=mehmet+ali+pa%-C5%9Fa+medresesi+yunanistan&safe](https://www.google.com.tr/search?q=mehmet+ali+pa%C5%9Fa+medresesi+yunanistan&safe) (Erişim Tarihi: 04.06.2018)

Ezher Üniversitesi: [https://www.yenisafak.com/ ramazan975ten-bugune-el-ezher-universitesi-2487532](https://www.yenisafak.com/ramazan975ten-bugune-el-ezher-universitesi-2487532) (Erişim Tarihi 04.06.2018)

Elhamra Sarayı: [http://erggroup.com.tr./ blogel-hamra-sarayi](http://erggroup.com.tr/blogel-hamra-sarayi) (Erişim Tarihi 04.06.2018)

İnternet Kaynakları:

www.tdk.gov.tr

www.isam.org.tr

www.diyanet.gov.tr

www.hadislerleislam.diyanet.gov.tr

CEVAP ANAHTARI

1. ÜNİTE

1.C

2.C

3.D

4.D

5.C

6.A

7.B

8.D

9.A

10.B

2. ÜNİTE

1.B

2.D

3.C

4.A

5.D

6.B

7.C

8.A

9.D

10.D